

BROEDVOGELS VAN GOOILUST

2022

Rapportnummer: 309

Wobbe Kijlstra en Fred van Klaveren

Vogelwerkgroep Het Gooi en omstreken

Natuurmonumenten

INHOUD	pagina
INLEIDING	3
1 HISTORIE EN GEBIED GOOILUST	3
1.1 Bos	4
1.2 Parkbos	4
1.3 Gebouwen, erf en wegen	5
1.4 Grasland	6
1.5 Landschapselementen	6
1.6 Water	6
2 ONDERZOEK	6
2.1 Methodiek	6
2.2 Het weer	9
2.3 De tellers	10
3 RESULTATEN	10
3.1 Vogels: een korte impressie per soortgroep	10
3.2 Aantal soorten vogels en vastgestelde territoria	15
3.2.1 Bespreking broedvogels	15
3.2.2 Bespreking niet-broedvogels	27
3.3 Waarnemingen van zoogdieren	28
3.4 Vergelijking met vorige inventarisaties	30
3.4.1 Ontwikkeling aantal soorten en territoria	30
3.4.2 Deskundigheid tellers en verandering in telmethode	35
3.4.3 Externe invloeden	35
4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	39
4.1 Conclusies	39
4.2 Aanbevelingen	42
5 BRONNEN	43
5.1 Literatuur	43
5.2 Internet	43
5.3 Foto's	44

BIJLAGEN: TERRITORIUMKAARTEN PER SOORT

INLEIDING

In het voorjaar van 2022 is door leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken (VWG) op de buitenplaats Gooilust te 's-Graveland een broedvogelinventarisatie uitgevoerd. De buitenplaats is in 2015 voor het laatst geïnventariseerd (rapport Vogelwerkgroep nr. 244). Naast de resultaten van 2015 zijn gegevens bekend van inventarisaties uit 1973 en 1995. Natuurmonumenten heeft de vogelwerkgroep gevraagd het gebied opnieuw te inventariseren om de ontwikkeling van de territoria van broedvogels te kunnen monitoren. Uit de inventarisatie van 2015 (en eerdere inventarisaties) bleek al dat Gooilust een bijzonder rijk vogelgebied is, zowel in aantal soorten, als aantal territoria. De Vogelwerkgroep heeft de vraag van Natuurmonumenten enthousiast opgepakt, omdat zij benieuwd was of Gooilust nog steeds een topgebied voor broedvogels is.

In dit verslag worden een gebiedsbeschrijving, de telmethode en de resultaten van de tellingen weergegeven. Conclusies en aanbevelingen voor het beheer kunnen van belang zijn om de vogelrijkdom van het gebied te behouden en te versterken. De soortkaarten met vastgestelde territoria vindt u in de bijlagen.

Voor de gebruikte literatuur in de tekst, zie 5.1. Geraadpleegde bronnen op internet zijn in de tekst weergegeven als 1) (enz).

Dit onderzoek naar de broedvogels van Gooilust geeft een wezenlijk, maar ook beperkt beeld weer van het gebruik van het gebied door vogels. Gooilust is ook belangrijk voor elders broedende en op Gooilust foeragerende vogelsoorten. Daarnaast fungeert het gebied ook in belangrijke mate als verblijfplaats voor doortrekkende en overwinterende vogels. De inrichting, het beheer en de periodieke monitoring kan op dat gegeven worden afgestemd.

Met dank aan Natuurmonumenten voor de prettige samenwerking.

Tevens is veel dank verschuldigd aan de tellers, zonder wie dit onderzoek niet plaats had kunnen vinden. Alsmede dank aan de fotografen voor hun bijdrage aan dit rapport.

1 HISTORIE EN GEBIED GOOILUST

Gooilust is een van de buitenplaatsen in 's-Graveland, in beheer bij Natuurmonumenten. Het betreft een gebied met een rijke geschiedenis, waarvan de sporen nog steeds duidelijk zichtbaar zijn. Zo hebben de zandafgravingen en de aanleg van vaarten vanaf de 17^e eeuw de kiem gelegd voor het huidige landschap. Verschillende eigenaren hebben nadien hun invloed gehad op de inrichting van de buitenplaats. Het huidige beeld van Gooilust is gevormd door de gewijzigde mode rond 1825, waardoor Zocher in het gebied de (Engelse-) landschapsstijl, met een meer organische- en romantische inrichting kon introduceren. Meer recent was de buitenplaats eigendom van jonkvrouw Louise Six. Velen kennen Gooilust als 'Het bos van Blaauw'. Frans Ernst Blaauw, echtgenote van Louise Six, heeft als geen ander zijn stempel op deze buitenplaats gedrukt. Rond 1900 plantte hij rodo-dendrons op de heuvels, azalea's in de vallei en tal van andere uitheemse bomen en struiken. Hij legde zelfs een complete dierentuin aan, met onder meer gnoes, zebra's en

Siertuin, Gooilust.

kangoeroes. Die zijn er niet meer, maar de rijkdom van weleer van deze fraaie buitenplaats vind je nog steeds, zoals in de Rododendronvallei, de Siertuin, rondom het landhuis en in het Sterrenbos. Mede bepalend voor deze rijkdom zijn de nog herkenbare landschapstijlen en de (deels) exotische bomen- en plantencollectie. In 1934 erft Natuurmonumenten Gooilust van Louise Six en beheert het gebied sindsdien samen met de andere buitenplaatsen in 's-Graveland.

Rond 2010 is gestart met een groot herstelplan. Het herstel van de Rododendronvallei, het Sterrenbos en opknappen van omgeving rond het landhuis is de afgelopen jaren gerealiseerd. Daarnaast vindt op kleine schaal in het gebied en ook op de Siertuin regelmatig herstel van de beplanting plaats. In de onderstaande beschrijvingen van onderdelen van het gebied worden karakteristieke landschapstypen weergegeven, met de daarbij behorende vogelsoorten. Deze vogelsoorten broeden in die onderdelen (bos, grasland etc) of verblijven daar regelmatig om bijvoorbeeld te fourageren of te ruien. Het betreffen de typen bos, parkbos en tuinen, gebouwen, erven en wegen en grasland en water.

De buitenplaats Gooilust is opengesteld, via wegen en paden, van zonsopgang tot zonsopgang. De Siertuin is te bezoeken van 1 maart tot 15 november op dinsdag- en zaterdagmiddag. Deze tuin wordt intensief bezocht en onderhouden, maar herbergt desalniettemin veel vogels.

1.1 Bos

De buitenplaats Gooilust bestaat voor het grootste deel uit loofbos. Tot het 'bos' rekenen we de opgaande houtige begroeiing, die voornamelijk bestaat uit inheemse soorten. Karakteristieke soorten zijn Zomereik, Gewone beuk, Gewone es en Hulst. Deze soorten kunnen zich gemakkelijk op een natuurlijke wijze verjongen. Daarnaast vinden we soorten als Winterlinde, Haagbeuk, Gewone esdoorn en Ruwe berk. Het bos op de buitenplaats toont op verschillende plekken een duidelijke gelaagdheid: een begroeiing met struiken, lage- en hoge bomen. Het ontbreekt vanwege schaduwwerking door de dominantie van beuken vaak aan een kruiden- en moslaag. Door gewijzigde inzichten en door het ouder worden van het bos vervult staand- en liggend dood hout de laatste decennia een belangrijk grotere functie in het bos. Mede hierdoor zijn in het bos tientallen natuurlijke holten beschikbaar voor holenbroeders. Taxus en Hulst zijn wintergroene bomen, die naast een belangrijke functie voor dieren, ook sfeerbepalend zijn, vooral in het winterseizoen.

1.2 Parkbos en tuinen

Tot het 'parkbos' rekenen we die delen van het gebied die een sierfunctie hebben. Veelal zijn hiervoor exotische soorten planten (bomen, heesters en vaste planten) toegepast.

Bos

Omgeving Nieuwe Werk. Gehele gebied, m.u.v. de omgeving van het landhuis en Rododendronvallei. Loof- en gemengd bos, met jonge- en oude bomen en dood hout. Inclusief lanen. Met soorten als Bosuil, Grote bonte specht, Bonte vliegenvanger, Pimpelmees en Vink.

Parkbos en tuinen

Rododendronvallei. Voornamelijk rondom het landhuis, de Siertuin en Rododendronvallei. Loof- en naalddhout, inclusief (bloeiende) exoten. Met soorten als Middelste bonte specht, Vuurgoudhaan, Zwartkop, Zwarte mees, Putter en Appelvink.

De scheiding tussen bos en parkbos was in het verleden nadrukkelijker dan op dit moment. Door extensiever beheer hebben vooral inheemse soorten zich tussen de exoten kunnen vestigen. Hoewel dit vanuit historisch perspectief het beoogde beeld kan vertroebelen, ondervindt de natuur (vogels) hier schijnbaar geen hinder van. De weelderig begroeide delen van Gooilust, met in- en uitheemse soorten planten herbergen een rijk vogelleven. Voorbeelden hiervoor zijn de Rododendronvallei, de omgeving van het landhuis en de Siertuin. De Siertuin neemt een bijzondere positie in het geheel in, vanwege de grote verscheidenheid aan plantensoorten en structuur van de begroeiing.

1.3 Gebouwen, erven en wegen

De niet-natuurlijke inrichting van het gebied bestaat uit ongeveer twintig monumentale gebouwen (woonhuizen, kantoren, schuren en follies), met de bijbehorende erven, wegen en inrichting, als hekwerken en verlichting (onverharde paden niet meegerekend). Boerderij ('hofstede') Bousigt is sinds 1786 onderdeel van Gooilust. Deze boerderij met bijgebouwen en erf is in 2022 meegenomen in de inventarisatie.

Boerderij Bousigt, vanaf het zuiden.

Bijkomend aspect bij gebouwen is het aanbieden van nestkasten; in het bos worden in principe geen nestkasten opgehangen, vanwege het grote aanbod van natuurlijke holten.

1.4 Grasland

De grazige begroeiingen op de buitenplaats maken ongeveer 60% uit van de totale oppervlakte. Ze zijn daarmee niet alleen bepalend voor de inrichting van het landschap en daarmee voor de beleving. De graslanden bieden ook op verschillende manieren ruimte aan vogels, vaak in combinatie met het omliggende bos, water of landschapselementen als hagen en knotbomen.

Gebouwen, erven en wegen

Landhuis. Alle niet-natuurlijke inrichtingselementen, als gebouwen en wegen. Inclusief de boerderij met erf en stallen. Met soorten als Kerkuil, Huiszwaluw, Witte kwikstaart, Grauwe vliegenvanger en Huismus.

Grasland

Zandkamp. Alle soorten grazige begroeiing, geflankeerd door bos, hagen lijnvormige elementen en begrensd door sloten. Met soorten als Grauwe gans, Nijlgans, Ooievaar, Scholekster, Wilde eend, Zwarte kraai en Boerenzwaluw.

Landschapselementen

Ooievaarskamp. Lijnvormige- of groepsgewijze beplanting, in en langs grasland en/of water. Vaak met dichte, bloeiende struwelen. Met soorten als Wilde eend, Ransuil, Witte kwikstaart, Grote lijster, Heggenmus, Winterkoning, Tuinfluiter en Putter.

Water

Noordsloot langs Zandkamp. Vaak lijnvormige watergangen, met grotendeels ondiep, helder water. Ook vijvers bij het landhuis en in de Siertuin. Met soorten als Blauwe reiger, Knobbelzwaan, Wilde eend, Krakeend, Meerkoet, Waterhoen en IJsvogel. In sommige jaren Kleine karekiet.

Vogelsoorten als Buizerd, Nijlgans, Zwarte kraai, Boerenzwaluw en Grote lijster broeden in het bos of op de boerderij, maar gebruiken het grasland om voedsel te zoeken. Het grootste deel van het grasland bestaat uit intensief beweide of gemaaid gras en behoort bij de boerderij. Daarnaast bevinden zich bloemrijke hooilanden op de buitenplaats, die deels jaarlijks worden begraasd door koeien. Extensief gemaaide gazons zijn gelegen bij het landhuis en het Sterrenbos en bij de Rododendronvallei (Paardenwei). Bij het landhuis en in de Siertuin worden gazons deels intensiever gemaaid.

1.5 Landschapselementen

Dit betreffen lijnvormige- en groepsgewijs aangeplante elementen in het landschap. Naast bos en grasland zijn deze lijnvormige elementen, samen met water belangrijke sfeerbepalende structuren. Maar ze bieden tegelijkertijd ruimte aan vele soorten vogels. Het is de combinatie met andere, naastliggende onderdelen waardoor landschapselementen zo natuurrijk zijn. Op Gooilust vinden we linten met hagen en knobobomen, oeverbegroeiing met Riet en braam, houtsingels en een enkele houtwal met grote bomen.

1.6 Water

Stilstaand water (sloten of vijvers) of licht stromende watergangen door aanvoer van buitenaf. De oevers zijn door schaduw vaak onbegroeid en relatief stijl door vroegere zandafgravingen en wisselende waterstanden. Verspreid liggen er kluiten van omgewaaide en afgezaagde bomen. Het meeste water is onbegroeid of schaars begroeid met Witte waterlelie of Groot blaasjeskruid. Rond de Zandkamp, langs de Ooievaarskamp en ten zuiden van de Bizonkamp en perceel Blauwendraad groeit plaatselijk Riet. Door storm omgewaaide bomen blijven soms langere tijd in het water liggen.

2 ONDERZOEK

2.1 Methodiek

Bij de inventarisaties wordt standaard gebruik gemaakt van de broedvogelkarteringsmethode (BMP) van SOVON (van Dijk & Boele, 2011). Deze werkt als volgt: in de loop van het broedseizoen worden verschillende bezoeken aan het telgebied (figuur 1) gebracht, waarbij alle waargenomen broedvogels worden vastgelegd. Sinds een aantal jaren maakt de VWG daarvoor gebruik van tablets, met het programma Avimap van SOVON. Van vogels, waarvan verwacht mag worden dat ze in het onderzoeksgebied broeden, worden naast soort en exacte locatie ook tegelijkertijd een code voor territoriumindicerend gedrag vastgelegd. We zoeken dus geen nesten, maar gebruiken het gedrag van de vogel

om het territorium, het broedgebied waarin de vogel broedt, foerageert en de jongen groot brengt te bevestigen. Van iedere telling worden de gegevens geüpload naar SOVON, waarna ze kunnen worden gecontroleerd en waar nodig aangepast. Aanvullende- of extra waarnemingen kunnen apart worden toegevoegd. De waarnemingen van de Sperwer en Turkse tortel zijn toegevoegd op de site van SOVON. Omdat het totaaloverzicht al eerder was geüpload naar SOVON, is geen territorium berekend in het systeem Avimap. Behalve de vogels zijn ook alle (toevallige) waarnemingen van zoogdieren vastgelegd.

Figuur 1. Veldkaart van de buitenplaats Gooilust te 's-Graveland. Telgebied binnen de zwarte lijn.

Na een verkenning op 6 maart werd het gebied van 20 maart t/m 25 juni elke twee weken geïnventariseerd (tabel 1). Het team bestond per keer uit tenminste twee personen, waarvan minimaal een ervaren teller (2.3). De reguliere tellingen starten +/- 1 uur voor zonsopkomst. Specifiek voor de uilen zijn ook verschillende avondtellingen georganiseerd. Teller F. van Klaveren (VWG) is woonachtig in het gebied en heeft per telling aansluitend ook het buitengebied (boerderij en graslanden) geïnventariseerd. Daarnaast heeft hij de periodieke telling aangevuld met eigen waarnemingen. Dit heeft bijgedragen aan een extra aantal soorten en territoria, zoals Ransuil, Boomvalk, Middelste bonte specht en Grauwe vliegenvanger.

datum	begintijd	eindtijd	telling
20 maart	06.25	08.50	ochtend
28 maart	20.00	21.30	uilen
3 april	06.20	08.45	ochtend
18 april	05.50	09.45	ochtend
30 april	05.45	08.00	ochtend
14 mei	05.00	10.50	ochtend
18 mei	22.25	23.55	uilen
28 mei	05.15	10.00	ochtend
11 juni	05.05	10.10	ochtend
25 juni	05.00	09.13	ochtend

Tabel 1. Teldata, tijden en type telling.

Deze extra soorten zouden op basis van de waarnemingen tijdens de telrondes niet zijn vastgesteld. De lage trefkans bij deze soorten speelt hierbij een rol. Hoe wij in de toekomst het beste om kunnen gaan met aanvullende waarnemingen wordt nog met SOVON besproken. Aan het eind van het seizoen berekent Avimap van SOVON automatisch de territoria. We hebben de uitkomst in juli doorgenomen en na de controle (en een aantal aanpassingen) met onze opmerkingen aan SOVON beschikbaar gesteld (zie 'opmerkingen'). Het telgebied is door SOVON aangemaakt onder nummer 7462 en omvat ongeveer 92 ha.

Opmerkingen bij telmethode en BMP-systeem

Tijdens het controleren van de waarnemingen en de door het systeem berekende territoria zagen we dat de kolonievogels niet goed verwerkt waren. We hebben hier bij SOVON aandacht voor gevraagd. Om toch verder te kunnen hebben we bij de kolonievogels, zoals Blauwe reiger, Huiszwaluw, Boerenzwaluw en Huismus ieder territorium apart ingevoerd. Navraag bij SOVON leert, dat autoclustering van kolonievogels in het BMP-systeem niet werkt, omdat het systeem hier niet op is ingericht. Sterk geclusterd voorkomende nesten kunnen in BMP-Avimap wel als één waarneming worden ingevoerd, mits voorzien van een hoge broedcode. Dat is iets wat de VWG in de uitleg bij volgende tellingen kan verzorgen.

De VWG heeft bij SOVON aandacht gevraagd voor de datumgrenzen bij sommige soorten. SOVON geeft aan dat bij een aantal soorten ook de datumgrenzen zullen worden veranderd. Naast de datumgrens hebben wij ook aandacht gevraagd voor de fusieafstand. Voor de Zanglijster bijvoorbeeld zijn nu 14 territoria berekend. Op grond van aanvullende waarnemingen zitten in en rond de Siertuin alleen al zes broedparen en dat komt nu niet uit de berekeningen. Hogere dichtheden of beperkt geschikt broedgebied kunnen bij sommige soorten ook leiden tot kortere fusieafstanden. Dit is o.a. bekend bij Grote bonte specht, Holenduif, Koolmees, Boomklever, Roodborst en Merel. De gesprekken hierover lopen nog met SOVON.

Grote bonte specht. Siertuin.

De boerderij met erf en beplanting is in 2022 ook geïnventariseerd. De boer heeft hiervoor toestemming gegeven, zodat we er nu in geslaagd zijn het gehele gebied goed te inventariseren. In 2015 was het niet mogelijk het gebied rond de boerderij mee te nemen. Dit maakt de uitkomsten van 2015 en 2022 niet één op één vergelijkbaar. Bij de soortbeschrijvingen komen we hierop terug.

Na afsluiting van een inventarisatie kunnen soorten alsnog acte de présence geven. Dit is o.a. bekend bij Boomvalk, Wespendif en Houtduif. Begin augustus is bijvoorbeeld een roepende Turkse tortel waargenomen. Volgens de SOVON criteria betreft het een territorium. De waarneming is toegevoegd op de site van SOVON. Omdat het totaaloverzicht al eerder was geupload naar SOVON, is geen territorium berekend. Dit geeft een verschil in de resultaten bij SOVON (incompleet) en in dit rapport (compleet). Hetzelfde geldt voor de waarnemingen van de wespendif en sperwer.

2.2 Het weer

Het weer tijdens de tellingen en in de periode daar omheen is zeer bepalend voor de activiteiten van vogels en de resultaten van het onderzoek. Vandaar dat aan de weersomstandigheden apart aandacht wordt gegeven. Zie voor conclusies hoofdstuk 4.

Maart

Vanaf 18 maart bouwde een hogedrukgebied zich op boven het telgebied naar recordwaarden. Het stromingspatroon raakte langdurig geblokkeerd en het werd zonnig en droog. Als gevolg van een storing waren er soms enkele buien.

Tot en met 30 maart bleef het zonovergoten, met een zwakke zuidoostelijke wind en een middagtemperatuur tot 19 °C. Echter bij weinig wind bleven de nachten koud en kon er regelmatig lichte vorst optreden. Vanaf 30 maart werd het gevoelig kouder door een noordoosten wind, met een maximumtemperatuur van 5°C en plaatselijk zelfs sneeuw.

April

Begin april viel in grote delen van Nederland enige tijd sneeuw, met een sneeuwlaag van 3-5 cm, bij temperaturen rond het vriespunt. Daarna werd begin april nat en somber.

Reigerkolonie. Het weer op 27 maart.

Er was regelmatig veel wind en het was fris met circa 11 °C. Daarna werd het droger met meer ruimte voor de zon. De nachten konden koud zijn, met lichte vorst. In de tweede week van de maand brak er een zeer zonnige en droge periode aan met temperaturen van 20 °C of meer. Eind april was wisselvallig met regen en zon, maar het bleef koel met nachtvorst en een maximum van 12 °C.

Rhododendronvallei (links) en nabij de begraafplaats. Het weer op 1 en 16 april!

Mei

De maand begon met rustig weer en temperaturen onder het langjarig gemiddelde. Vooral 's nachts kon de temperatuur tot het vriespunt afkoelen. Onder invloed van hogedrukgebieden was het rustig weer en liepen de temperaturen op tot boven de 20 °C.

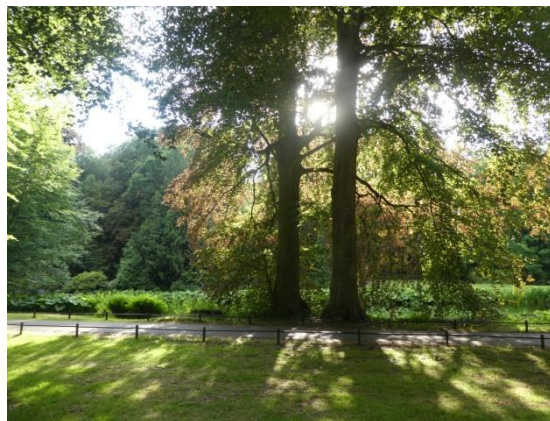
Behoudens enkele storingen met koeler weer werd het op 15 mei zelfs 25,0 °C. Rond de 20^e waren er flinke onweersbuien en liep de temperatuur zelfs nog op. Eind mei werd wisselvalliger met geregeld buien. De laatste dagen van de maand draaide de wind naar noordelijke richtingen en zakte de temperatuur onder normaal naar 16 °C.

Grasland Witte Piet. Het weer op 14 mei.

Juni

De maand juni was een warme maand. Na een wisselvallig begin kwam het land onder invloed van hogedrukgebieden. Hoewel de maand koel begon, met vorst aan de grond, warmde het later snel op tot 25 °C. De tweede week startte met bewolking en talrijke buien, bij 15 °C en veel wind. Maar het weer stabiliseerde zich en dat was het begin van een zonnige en droge periode die tot eind juni zou duren. De temperatuur liep op van zomers warm naar tropisch en het bleef het overwegend zonnig en droog weer.

De Zandkamp en nabij het landhuis. Het weer op 11 en 23 juni.

2.3 De tellers

Per keer werd er door minimaal twee personen geteld, waarvan een ervaren teller. Het team bestond uit Guido Band, Doortje van Dijk, Han Dijkers, Wobbe Kijlstra, Fred van Klaveren, Ans van der Knaap, Koos Koopmans, Flip van Lith, Wouter Rohde, Hugo Weenen en Simone Galavazi.

3 RESULTATEN

Doel van het onderzoek is het vaststellen van het aantal soorten en territoria van broedvogels op Gooilust. De resultaten van het onderzoek worden hieronder weergegeven. De verschillen ten opzichte van vorige onderzoeksjaren zijn aanzienlijk en hebben wij geprobeerd te verklaren. In 3.4 worden de waargenomen zoogdieren in het kort besproken.

3.1 Vogels: een korte impressie per soortgroep

We lichten een aantal soortgroepen toe, die kenmerkend zijn voor het gebied, die een

bepaald gedrag laten zien, of die een opmerkelijke ontwikkeling vertonen. De afzonderlijke soorten worden in 3.2 besproken. Voor verdwenen en mogelijke toekomstige soorten op Gooilust, zie 3.3, resp. 4.

Broedvogelinventarisatie Gooilust 2022. De tellers op pad.

Bosvogels

Ongeveer 45 soorten (3 nieuw, 4 verdwenen). Onder deze titel vallen alle bosgebonden soorten. Van deze 45 soorten zijn 36 soorten (80%) in het broedseizoen afhankelijk van insecten. Ongeveer 51% (23 soorten) is holenbroeder. Ongeveer 56% van de bosvogels is achteruitgegaan ten opzichte van 2015. Typische soorten bosvogels zijn: Holenduif, Wespendif, Bosuil, Zwarte specht, Kuifmees, Boomklever en Appelvink.

Zwarte specht. Zandkamp.

Water- en weidevogels

Ongeveer 19 soorten (2 nieuw, 4 verdwenen). Weide- en watervogels verblijven een

Blauwe reiger. Ooievaarskamp.

belangrijk deel van het broedseizoen in de graslanden of het water op de buitenplaats. Sommige soorten kunnen in het bos broeden, maar moeten naar het grasland om voedsel te zoeken. Die zijn ook tot deze categorie gerekend. Ongeveer 42% van de soorten is afhankelijk van insecten. Typische weidevogels als Grutto, Kievit en Tureluur zijn sinds de jaren '80 verdwenen. De Scholekster broedt op daken in de omgeving en foerageert in de weilanden. Karakteristieke soorten zijn: Knobbelzwaan, Ooievaar, Wilde eend, Krakeend, Meerkoet, Waterhoen, Blauwe reiger, Scholekster, Boerenzwaluw, Witte kwikstaart en Zwarte kraai. Nieuw zijn Grauwe gans en Mandarijneend.

Boerderijvogels

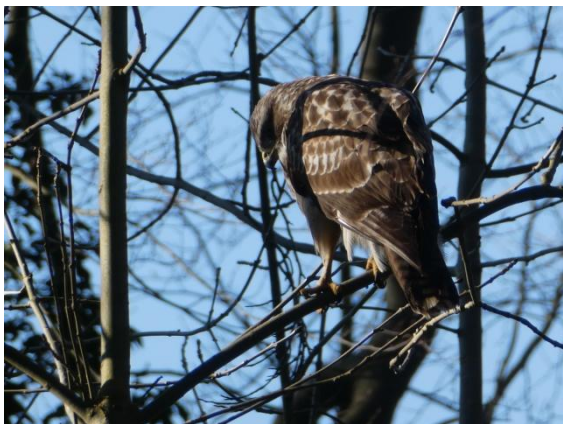
Ongeveer 9 soorten (2 verdwenen). Boerderijvogels zijn verbonden aan het erf en gebouwen op de boerderij of het landschap er direct omheen. Het is bij deze inventarisatie gelukt ook het terrein rond de boerderij op Gooilust mee te nemen. Dat dit waardevol is blijkt uit het aantal territoria van Huis- en Boerenzwaluw en Huismus. Het was reeds bekend dat deze bij de boerderij zaten. Begin augustus, na afloop van de tellingen is een roepende Turkse tortel waargenomen. Wij hebben deze soort kunnen toevoegen aan de lijst, op basis van de SOVON-criteria. Boerderij Bousigt, met typische 'boerderij gebonden soorten' als Kerkuil, Turkse tortel, Boerenzwaluw, Spreeuw, Witte kwikstaart en Huismus is een verrijking voor het gebied. Het aantal territoria is stabiel gebleven.

Huiszwaluw met nestbouw. Boerderij Bousigt.

Roofvogels

Het vaststellen van territoria van roofvogels blijkt niet eenvoudig. Voor het vaststellen worden iets strengere criteria gehanteerd (6). Vaak zijn aanvullende waarnemingen noodzakelijk, omdat een waarneming van een solitaire vogel niet altijd geldend is. Daarnaast is de trefkans, op Buizerd na, kleiner dan bij andere vogels. De buizerd is een zekere

Buizerd ziet prooi. Reigerkolonie.

broedvogel. Deze soort laat zich vaak en goed zien. Onzeker is of de havik echt is verdwenen als broedvogel. In 2015 heeft de soort nog gebroed in Gooilust, maar de laatste jaren mogelijk niet meer. Volgens SOVON neemt de soort als broedvogel op de hoge

zandgronden af, mogelijk als gevolg van slechte broedresultaten door o.a. voedselproblemen 14). De Havik wordt nog wel regelmatig en jaarrond op Gooilust waargenomen. Een terugtrekkende Havik biedt mogelijkheden voor Sperwer, Boomvalk en Ransuil. Op deze soorten kan door Haviken worden gejaagd. Genoemde soorten hadden in 2022 territoria op Gooilust. De Wespendif blijft een jaarlijkse gast, die al enkele jaren achtereen een territorium bezet op de buitenplaats.

Uilen

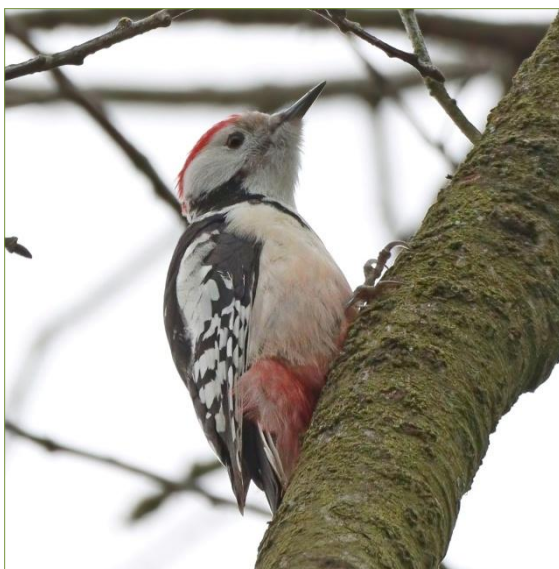
Ook uilen zijn met Bos-, Kerk- en Ransuil goed vertegenwoordigd. Voor de Kerkuil hangt er een kast op de boerderij. Van de Bosuil zijn vier territoria vastgesteld, een verdubbeling ten opzichte van 2015. Deze soort kan, ook overdag, regelmatig worden waargenomen. De Ransuil roept veel zachter dan de Bosuil en verschuilt zich goed. Daardoor wordt de soort onregelmatig waargenomen. Dat het sowieso geen zekerheid is dat je tijdens avondtellingen uilen hoort, is tijdens de inventarisaties gebleken. Ook dit jaar hebben we een 'stille avondtelling' ervaren. Gelukkig konden we op geschiktere avonden met meer activiteit aanvullende waarnemingen verzamelen.

Bosuil in holle boom. Landhuis.

Spechten

Met de Middelste-, Kleine- en Grote bonte specht en de Groene en Zwarte specht zijn (behalve de Draaihals) alle in Nederland voorkomende spechten vertegenwoordigd op Gooilust. Het territorium van de Groene- en Zwarte specht is groter dan Gooilust zelf. De Zwarte specht is een nieuwkomer. Het is niet bekend of deze soorten ook daadwerkelijk op Gooilust hebben gebroed. De Kleine-, en Grote bonte specht broeden op de buitenplaats. Van de Middelste bonte specht is broeden nog niet met zekerheid bevestigd.

Middelste bonte specht. Foto: J. Uiterwijk.

De Middelste bonte specht is niet nieuw voor Gooilust (nieuw sinds 2012; Uiterwijk et al, 2021), maar in 2022 zijn voor het eerst twee territoria van de soort vastgesteld. Spechten vervullen een belangrijke nevenfunctie in het ecosysteem, namelijk het creëren van nestgelegenheden voor verschillende soorten zangvogels. Daarnaast, indirect (voor de kortere of langere termijn), ook voor vleermuizen en boommarters en grotere vogels als Holenduif, Kauw en Bosuil. De vijf genoemde soorten hakken in bomen nestholen uit, die door andere soorten worden benut als nest- en/of verblijfplaats. Dit betekent dat spechten de vestiging van meer soorten in een gebied mogelijk maken. Ten opzichte van 2015 is het aantal territoria van Groene- en Kleine- en Grote bonte specht stabiel gebleven.

Kraaiachtigen

De kraaien en gaaien hebben het lastig op Gooilust. De Kauw liet in 2015 al een sterke achteruitgang zien en is in 2022 helemaal verdwenen. Het aantal territoria bij zowel de Zwarte kraai, als de Gaai is sterk gedaald ten opzichte van 2015. Voor mogelijke oorzaken, zie 3.3. De Ekster is een toevallige gast, die sinds 1995 niet meer broedt op Gooilust. Raven zijn bijna dagelijks aanwezig. Ze broeden (nog) niet, maar zoeken wel voedsel in de Reigerkolonie en de graslanden en maken speelnesten. Kraaiachtigen voorzien, net als spechten, andere soorten zoals Boomvalk en Ransuil van nestgelegenheden.

Raaf op jacht. Reigerkolonie.

Exoten

Exoten zijn o.a. dieren, die van nature niet voorkomen in Nederland (15). Als een exoot schadelijk is voor de inheemse natuur, dan noemen wij deze invasief. Hier staat tegenover dat het heel bijzonder is om 's ochtends rond een uur of zes in het bos, op een tak twee meter boven de grond een Mandarijneend in al zijn pracht te zien!

Mandarijneend. Reigerkolonie.

Op Gooilust komen drie exoten voor: Nijlgans, Mandarijneend en Halsbandparkiet. In 2022 is geen schadelijk gedrag bij de drie exoten vastgesteld. Een bijkomend aspect is dat de drie soorten holenbroeders zijn en dat natuurlijke holen ruimschoots voorhanden zijn op Gooilust. Nijlgans en Halsbandparkiet kunnen wel agressief zijn tegen andere

soorten en deze (inheemse) soorten verjagen. De Halsbandparkiet was in 2019 in staat om een broedende Boomvalk op Gooilust definitief van het nest te verjagen.

Rode lijsters

Een Rode lijst is een wettelijk vastgelegd overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen. Dit wordt bepaald op basis van zeldzaamheid en/of negatieve trend. De lijsten worden periodiek vastgesteld door de Minister van Economische Zaken 11). SOVON heeft het ministerie daarvoor geadviseerd 12). Op Gooilust komen 12 soorten van de rode lijst voor:

Kwetsbaar: boomvalk, groene specht, grote lijster, kerkuil, koekoek en ransuil.

Gevoelig: boerenwaluw, grauwe vliegenvanger, huismus, huiswaluw, spotvogel en zwarte mees.

Boomvalk. Siertuin.

Bovengenoemde soorten vertonen geen overwegend negatieve trend (voor Huiswaluw, Boerenwaluw en Huismus, zie 3.2). Wel zijn sinds 2015 twee soorten, Torenvalk en Wielewaal (beiden 'kwetsbaar', zie 12)), uit het gebied verdwenen en nog slechts als doortrekker aanwezig.

Ondanks de gemiddeld sterke daling van het totaal aantal territoria blijft Gooilust een belangrijk gebied voor vogels en ook voor soorten die op de Rode Lijst staan.

3.2 Aantal soorten vogels en vastgestelde territoria

In dit hoofdstuk bespreken we de waargenomen soorten broedvogels. Op de stippenkaarten, die voor een goed overzicht als bijlagen zijn toegevoegd, staan de geclusterde territoria. Voor de weergave van de soorten is de taxonomische ordening en naamgeving volgens IOC World Bird Names (vs. 12.1) gebruikt 5). Het aantal territoria per soort wordt in tabel 2 weergegeven. Zie 16) voor de landelijke ontwikkelingen per soort.

3.2.1 Bespreking broedvogels

Grauwe gans, 1 territorium

De soort is het gehele jaar aanwezig. In 2022 werd regelmatig een waakzaam mannetje gezien. Broedsucces is niet bekend.

Knobbelzwaan, 1 territorium

Een paar met kleine, pas uitgeslopen jongen werd in de Noordsloot waargenomen. Het nest is niet gevonden, maar kan verborgen zijn geweest in de oeverbegroeiing.

Nijlgans, 9 territoria. Exoot

De Nijlgans is pas in 2015 als broedvogel vastgesteld. De soort is lastig te inventariseren. Dat komt door de grote hoeveelheid jonge vogels uit voorgaande jaren, al of niet gepaard. Er zijn twee nesten gevonden in boomholten. Nijlganzen bezetten in het vroege voorjaar graag grotere holten in bomen, die voor andere vogels niet geschikt lijken. In de graslanden van Gooilust zijn twee paren met jongen gesignaleerd. Het broedsucces was daarmee erg mager. Het jaar 2015 was nog in de periode van de opkomst van de soort.

Nijlganzen nabij boomholte. Reigerkolonie.

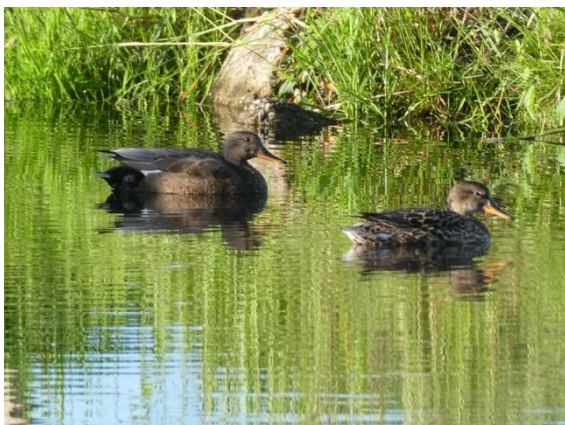
De landelijke trend laat vanaf 2019/2020 echter een lichte daling zien. Het aantal territoria van de Nijlgans op Gooilust is afgenomen van 13 naar 9 in 2022.

Mandarijneend, 1 territorium. Exoot

In het voorjaar van 2022 werden regelmatig een paar met twee mannetjes waargenomen. Het wijfje had een holte in de Reigerkolonie bezet, in een beuk op 28 meter hoogte, waar gewoonlijk een Bosuil in zat. Broedsucces is onbekend.

Krakeend, 1 territorium

In de graslanden waren twee paren aanwezig, maar dat leverde uiteindelijk maar één territorium op. Er zijn geen jongen waargenomen.

Paartje Krakeend. Duivenkampjes.

Wilde Eend, 16 territoria

De Wilde eend is in en nabij water in het gehele gebied te vinden. Ongeveer 45 % van de vrouwtjes bracht jongen voort. Van die jongen ging bijna 80% verloren, wat ook snel kon gaan. Op een ochtend had een wijfje 13 jongen bij zich; de volgende dag was er nog maar één. Eén van de predatoren was de Snoek, die graag in het heldere water verblijft. Het aantal territoria van de Wilde eend is de laatste 25 jaar stabiel.

Koekoek, 1 territorium. Rode Lijst

De soort is stabiel. Jaarlijks worden enkele exemplaren waargenomen. Het is aannemelijk dat de Koekoek haar eieren in de nesten van waardsoorten als Heggenmus, Roodborst en Witte kwikstaart legt, aangezien andere soorten niet op Gooilust voorkomen.

Holenduif, 10 territoria

De Holenduif broedt in holle bomen en vaak in beuken. Op Gooilust zijn dit vaak hollen, die door rot zijn ontstaan. Elders levert de Zwarte specht nesthollen voor de Holenduif. Met de komst van de Zwarte specht op Gooilust kan dit gaan veranderen. De Holenduif is

Roepende Holenduif. Singel bij Bizonkamp.

sinds 1995 met meer dan 60% achteruitgegaan. Oorzaken zijn nog niet bekend, maar mogelijk speelt de komst van de Boommarter en Havik een rol. Holenduiven fourageren vaak groepsgewijs op de akkers van het Corversbos, ook in de broedtijd.

Houtduif 11 territoria

Ook de Houtduif lijkt achteruit gegaan te zijn sinds 2015. De soort broedt echter tot ver in augustus door. Aan het einde van de zomer verblijven groepen van tientallen vogels in het bos. Dit suggereert dat mogelijke predatie en schijnbare achteruitgang in het voorjaar, juist in de late zomer is gecompenseerd. Het fijne weten we er niet van. Maar dat Havik en mogelijk Boommarter de soort niet met rust laten lijkt ons logisch.

Turkse tortel, 1 territorium

Na beëindiging van de inventarisatie werd een roepende tortel bij de boerderij gehoord. Dit past in het beeld als boerderijvogel en de soort mocht volgens de criteria meetellen.

Waterhoen, 2 territoria

In het voorjaar op verschillende plekken in het grasland. Toch hebben we daar maar één territorium van overgehouden. De rest is blijkbaar doorgetrokken of verstopt. Zoals het paartje, dat opeens een nest met jongen had op de Siertuin. Verrassende vondst.

Meerkoet, 12 territoria

Een van de weinige soorten, die vooruit gegaan is. Van de meeste paren zagen we een nest of jongen. Zelfs tweede broedsels zijn gezien. De sterfte onder jongen is echter enorm. Ook bij deze soort is gezien dat de Snoek wel raad weet met leuke kuikentjes.

Scholekster, 1 territorium

Van de bonte weidevogelgraslanden uit de jaren tachtig is alleen de Scholekster overgebleven. De soort broedt niet in het grasland, maar op daken langs het Zuidereinde. Voedsel voor de jongen halen ze op Gooilust. Er zijn geen uitgevlogen kuikens gezien.

Ooievaar, 2 territoria (nesten)

Het paalnest dat in 2015 op de Ooievaarskamp is geplaatst, is in de daaropvolgende jaren steeds door Ooievaars bezet. Met wisselend resultaat. Mogelijk dat Nijlganzen hierin een rol spelen, maar dat is niet duidelijk. Ook in 2022 mislukte het broedsel uiteindelijk en verlieten de vogels het nest. Tegelijkertijd vond een tweede paar een hoge, afgezaagde beuk in de bosrand en bouwde daar een nest op. Door wandelaars zijn twee jongen gezien, maar zij werden niet vliegvlug. Ooievaars slapen nog wel op beide nesten. Er hebben paalnesten gestaan op de Ooievaarskamp, van 1925 tot 1968. Het is plezierig en ook historisch interessant dat de soort terug is op Gooilust (Jonkers et al, 1987).

Blauwe reiger, 13 territoria (nesten)

Het is goed te zien dat het aantal nesten ten opzichte van 2015 met twee licht is toegenomen. Blauwe reigers beginnen altijd vroeg in het voorjaar. Begin januari vestigden de

Reigerkolonie. Ooievaars op een boomnest.

eerste reigers zich in de Reigerkolonie en eind januari was een groot deel van de paren al aan het broeden. Toch is het belangrijk de ontwikkelingen te blijven volgen. Er kunnen ook Blauwe reigers zijn die later arriveren en/of later beginnen. Dit was ook dit jaar het geval. In april, met het blad al aan de bomen zijn nieuwe nesten verschenen. Deze nesten kunnen we pas in de herfst tellen. Doordat Blauwe reigers op verschillende momenten beginnen met broeden is het tot laat in het seizoen (meestal half augustus) een drukte in de kolonie, met om voedsel roepende jongen. Van de 13 nesten waaiden er zeven uit de bomen door drie heuse stormen in februari. In een week tijd waren de nesten weer hersteld, zij het dat voor het eerst ook op andere plekken in de kolonie werd gebouwd, onder andere in een Zilverspar.

Reigerkolonie in het vroege voorjaar.

Wespendief, 1 territorium

Reeds een aantal jaren broedt de Wespendief op Gooilust. Het nest is in februari uit de boom gewaaid, maar is niet hersteld. Toch heeft een paar vanaf mei een territorium bezet en waren beide vogels regelmatig te zien boven de buitenplaats. Het was een genot om de vogels te zien baltsen. Helaas werden dit jaar geen uitgevlogen jongen gezien en waren de oude vogels in augustus al weer verdwenen.

Sperwer, 1 territorium

Ook de Sperwer is een lastig vast te stellen vogel. Tijdens de reguliere tellingen is de Sperwer geen enkele keer waargenomen. Op basis van nagekomen waarnemingen uit juni, juli en augustus kon toch een territorium worden vastgesteld. Waarnemingen van een oudervogel met prooi en twee jonge sperwers, gekoppeld aan de vliegrichting van solitaire vogels gedurende het voorjaar (aanvullende waarnemingen) leidde tot een territorium. De soort verblijft graag in dicht naaldbos.

Buizerd, 1 territorium

Buizerds werden regelmatig op de buitenplaats waargenomen, zowel in het bos, als op de graslanden. Er verbleven op Gooilust drie paren, waarvan één paar heeft gebroed. Dat

paar heeft één jong grootgebracht dat is uitgevlogen. De overige twee paren leverden onvoldoende waarnemingen op voor het vaststellen van territoria. Het is opmerkelijk dat Buizerds, die slapen in de Reigerkolonie, 's nachts regelmatig worden gestoord. In het donker roepen ze dan fel en verplaatsen zij zich. Dit kan wijzen op de aanwezigheid van een Boommarter. Het paar dat jarenlang in de Reigerkolonie broedde en vaak succesvol was, is sinds 2018 niet meer tot broeden gekomen.

Kerkuil, 1 territorium. Rode Lijst

De Kerkuil is een boerderijvogel. Ongeveer de laatste tien jaar verblijft de soort daar. Ook dit jaar is bij de boerderij een Kerkuil waargenomen. Er hangt een nestkast, maar of de soort er succesvol broedt is onbekend. Ze jagen in de omgeving van de boerderij.

Ransuil, 1 territorium. Rode Lijst

Voor de Ransuil is op basis van aanvullende waarnemingen één territorium vastgesteld. In 2021 heeft de soort succesvol gebroed en zijn vier jongen uitgevlogen.

Bosuil, 4 territoria

Van de Bosuil zijn op Gooilust vier territoria vastgesteld. In tegenstelling tot voorgaande jaren was de soort in 2022 weinig actief gedurende de nacht. Aanvullende waarnemingen waren nodig om de territoria vast te stellen, waaronder zichtwaarnemingen. Er is één jong waargenomen, dat i.t.t. andere jaren zeer weinig riep.

IJsvogel, 3 territoria

IJsvogels waren in 2022 erg actief. Dat maakte het vaststellen van (drie) territoria betrekkelijk eenvoudig. Waar is gebroed op de buitenplaats is nog onduidelijk, omdat de bekende wanden niet bezet waren. Er zijn gedurende het onderzoek jongen waargenomen, van verschillende broedsels. In juni onderzocht een Eekhoorn een ijsvogelwand. Onduidelijk was of zich een broedsel van IJsvogels in de kluit bevond.

Eekhoorn inspecteert (oud?) ijsvogelnest.

Middelste bonte specht, 2 territoria

De Middelste bonte specht is met een opmars bezig. Gooilust mag zich verheugen met twee territoria. Het blijft een zeer beweeglijke en daardoor lastig waarneembare soort. Tijdens de oriëntatieronde begin maart liet de Middelste bonte specht zich zien en horen. Daarna kon de soort bijna dagelijks worden waargenomen. De Middelste bonte specht riep erg actief, voornamelijk in de Reigerkolonie en rond het landhuis. Nesten zijn niet gevonden, ondanks intensief zoeken.

Kleine bonte specht, 2 territoria

Van deze kleine specht konden twee territoria worden vastgesteld, waaronder één in de Siertuin. Nesten zijn niet gevonden.

Grote bonte specht, 22 territoria

Verspreid over het gebied komt een groot aantal territoria voor. Toch is de soort iets

afgenomen t.o.v. 2015. Voorlopig gaat het de soort, ook landelijk, voor de wind.

Zwarte specht, 1 territorium

De Zwarte specht is een nieuwkomer gedurende het broedseizoen. Vóór 2022 kwam de soort 's winters regelmatig op bezoek in de Reigerkolonie. Een nest is niet gevonden.

Groene specht, 1 territorium. Rode Lijst

Al jaren achtereen één territorium. De soort bezet een groot territorium, waaronder Trompenburg en Schoonoord.

Boomvalk, 1 territorium. Rode Lijst

De Boomvalk is een schuwe roofvogel. De beste kans om ze te zien en te horen is als er jongen zijn (juli/begin augustus). Ook op Gooilust waren Boomvalken eind juli/begin augustus actief en regelmatig te horen en te zien. Er zijn in 2022 geen jongen waargenomen.

Halsbandparkiet, 1 territorium. Exoot

Al enige jaren verblijven één tot twee paren in de Reigerkolonie. Ze hebben een groot territorium en vliegen mogelijk zelfs naar Hilversum. Een nest is nooit met zekerheid gevonden, maar in 2022 was een paar wel bij een boomholte aanwezig. Aan het einde van het broedseizoen kunnen oude en jonge vogels op Gooilust samen worden gezien, in een groep tot wel 16 exemplaren. Waarschijnlijk komen deze vogels ook van elders. In 2022 verbleef de soort voornamelijk op Trompenburg.

Halsbandparkiet, bij holte. Reigerkolonie.

Gaai, 4 territoria

Het aantal territoria is gehalveerd sinds 2015. Eén paar broedde aan de rand van de Reigerkolonie, op een kwetsbare plek. Wellicht speelt predatie een rol in de achteruitgang.

Zwarte kraai, 6 territoria

In het verleden broedden Zwarte kraaien in kleine groepjes inde boomtoppen van hoge beuken. De nesten konden gemakkelijk worden gevonden, zeker wanneer vrouwtjes vanuit de nesten om voedsel bedelden. Zowel de nesten als de roepende vrouwtjes zijn in 2022 niet waargenomen. Het aantal territoria is lager dan in 2022. Op Gooilust verblijft het gehele jaar een groep niet-broedende vogels, tot wel zestig exemplaren.

Zwarte mees, 3 territoria. Rode Lijst

Een van de lichtpuntjes van dit onderzoek is de toename van de Zwarte mees. In 2015 kon slechts één territorium worden vastgesteld. De soort werd voornamelijk in de Rododendronvallei waargenomen. Tot in april was de soort ook rond het landhuis aanwezig, maar broedde daar niet. Er is één nestlocatie vastgesteld in een beuk.

Kuifmees, 2 territoria

Deze soort toont een flinke achteruitgang. In de Rododendronvallei en de Siertuin

Zingende Zwarte mees, met nestholte in beuk. Rododendronvallei.

kon een territorium worden vastgesteld. Rond het landhuis verbleef de hele winter een paartje, dat in de lente verdween. Kuifmezen zijn territoriale vogels, die het hele jaar in hun broedgebied blijven en gebonden zijn aan dennen. Dat maakt ze kwetsbaar. Sinds 1995 is er landelijk sprake van een lichte afname. De soort toont fluctuaties: ze kunnen uit een gebied verdwijnen en elders weer verschijnen.

Glanskop, 4 territoria

Deze soort is gebonden aan oude loofbossen en daarmee typisch voor de 's-Gravelandse buitenplaatsen. Landelijk gaat de soort langzaam vooruit, o.a. door de vestiging in nieuwe gebieden, zoals moerassen. Op Gooilust is de soort achteruitgegaan en volgt hiermee de trend van andere mezensoorten. De Glanskop is al in februari (en soms al in december) zingend vast te stellen. Doordat de soort al eind maart eieren kan hebben en dan stiller wordt, kan dit invloed hebben op het aantal territoria.

Pimpelmees, 32 territoria

Het aantal territoria is met bijna 25% afgenomen. Deze insecteneter komt verspreid over het gebied voor. Een oorzaak voor de achteruitgang is nog niet aan te wijzen, maar gezien de keuze voor voedsel kan de afname van insecten een rol spelen. Landelijk is de soort nog stabiel.

Koolmees, 33 territoria

De achteruitgang bij de Koolmees is zelfs groter dan bij de Pimpelmees, nl. 30%. oorzaken voor de achteruitgang kunnen vergelijkbaar zijn, al kan ook predatie door bijvoorbeeld Boommarter een rol spelen. Er zijn verschillende nesten in kunstmatige hopen gevonden (dakgoot, pomp, nestkasten, boomholte, onder dakpannen). De concentratie rondom de Siertuin is te verklaren door de aanwezigheid van nestkasten.

Nestplaatsen van koolmezen op Gooilust in 2022.

Boerenzwaluw, 12 territoria (nesten). Rode Lijst

Door de toestemming van de veehouder kon de boerderij worden bezocht. Helaas kon aldaar niet tot in juni worden doorgeteld, zodat waarschijnlijk nesten zijn gemist. Het werkelijke aantal nestlocaties zal rond de 15 bedragen. De nesten werden in stallen gebouwd, waarbij ze soms ook tussen riet in de plafondbekleding werden verstopt. Naast het broeden op de boerderij zijn ook nesten onder een tweetal bruggen gevonden.

Huiszwaluw, 12 territoria (nesten). Rode Lijst

Alle nesten zijn aan het woonhuis van de boerderij gevonden. Het is mogelijk dat in juni en juli meer nesten zijn aangebracht, wat niet ongebruikelijk is bij Huiszwaluwen. Het werkelijke aantal territoria kan dus hoger zijn. De Huiszwaluwen verzamelden op het erf modder voor de nesten, die soms op ongebruikelijke plekken werden gebouwd. Zo probeerde een paartje tussen de muur en de dakgoot een nest te maken. Een ander paar bouwde een nest óp een lamp. De ontwikkeling van de Huiszwaluw in het werkgebied van de VWG is zorgwekkend (Jonkers in 17)). De trend voor Gooilust is onbekend.

Huiszwaluw met nest op een lamp. Boerderij.

Staartmees, 6 territoria

Staartmezen zijn vroeg in het jaar gepaard en actief in het territorium. Ze zijn daarbij echter kwetsbaar en nesten worden gemakkelijk verstoord of gepredeerd, zoals in 2020 en 2021 in de Siertuin. In 2022 is in de Siertuin een nest gevonden in een jeneverbes, waarvan de jongen zijn uitgevlogen. Alle territoria bevonden zich in de buurt van gebouwen of in weelderig begroeide delen van het parkbos. De soort lijkt iets toe te nemen.

Fitis, 1 territorium

De Fitis is geen typische soort van de buitenplaatsen. Het ontbreekt aan open en lage begroeiing, zoals in de Vechtplassen. Een eenmalig zingend exemplaar is door het systeem als territorium aangemerkt, hetgeen volgens ons foutief is, omdat het hoogstwaarschijnlijk een doortrekker betrof.

Tjiftjaf, 21 territoria

Ook de Tjiftjaf is een insecteneter en ook deze soort is aanzienlijk achteruitgegaan. De aankomst van mannetjes vanuit het overwinteringsgebied was als verwacht: 10 maart. Het weer is daarna niet steeds gunstig geweest en heeft mogelijk invloed gehad op de overleving, zie 2.3. Echter ook andere oorzaken kunnen de achteruitgang verklaren. De soort broedt in verschillende biotopen, in lage begroeiing als graspollen en struikjes laag bij de grond. In de Siertuin zat een nest in een vaste plant (*Acanthus mollis*) en bij de Zandkamp werd een nest gebouwd in een zeggepol.

Spotvogel, 1 territorium. Rode Lijst

Deze soort is nieuw voor de buitenplaatsen. In het voorjaar en de zomer zingend in de Siertuin, in een met dichte heesters begroeid gedeelte.

Zwartkop, 26 territoria

Als één van de insecteneters toont ook de Zwartkop een achteruitgang (bijna 25%). Deze soort werd op verschillende plekken op de buitenplaats gemist. Mogelijk waren dat de marginale locaties, want de territoria liggen sterk geclusterd rond de Reigerkolonie en de Rododendronvallei/Nieuwe werk. Pas uitgevlogen jongen tot in augustus.

Tuinfluit, 3 territoria

Het zwaartepunt van de verspreiding van deze soort ligt in het Vechtplassengebied en niet op de buitenplaatsen. De eventuele achteruitgang is mogelijk gerelateerd aan de ontwikkeling van het bos. De Tuinfluit verlangt dichte struwelen in een open gebied, zoals de linten langs de Ooievaarskamp. Het is opvallend dat, ondanks alle kennis die beschikbaar is, deze soort nog vaak verwisseld wordt met de Zwartkop.

Vuurgoudhaan, 4 territoria

Deze soort is een blijver geworden en zelfs toegenomen. De Vuurgoudhaan is sinds een jaar of tien een jaarvogel op Gooilust en trekt niet meer weg of slechts door. De soort geeft landelijk een verdubbeling te zien in de laatste 15 jaar 16).

Goudhaan, 7 territoria

Een zorgenkindje, de Goudhaan. Van 20 territoria in 2015 naar 7 in 2022. De goudhaan is over het jaar gezien op Gooilust schaarser geworden dan de Vuurgoudhaan. Door de uitvoering van het Herstelplan is een deel van de coniferen verdwenen, maar dat lijkt ons geen oorzaak te zijn voor de sterke achteruitgang van deze soort. De oorzaak blijft gissen.

Winterkoning, 40 territoria

Maar ook de Winterkoning baart zorgen, met een achteruitgang van maar liefst 33%. Deze op en top insecteneter heeft door de toegenomen structuur in het bos, door liggende bomen en verjonging, schijnbaar voldoende leefgebied. Landelijk is de soort stabiel.

Winterkoning. Klein, maar dapper. Siertuin.

Boomklever, 14 territoria

Een holenbroeder die waarschijnlijk een goed broedseizoen achter de rug heeft, gezien het aantal jongen dit jaar. Het aantal territoria blijft echter sterk achter bij 2015: een achteruitgang van 52%! De Boomklever is, met de Glanskop, een typische soort van de buitenplaatsen. Die status kreeg in 2022 een knauw, die wij nog niet kunnen verklaren.

Boomkruiper, 26 territoria

Ook een holenbroeder, die een aanzienlijke achteruitgang laat zien (21%). Is doorgaans algemeen en verspreid over het hele gebied. De nadruk ligt nu op het oosten van Gooilust.

Spreeuw, 13 territoria

De Spreeuw mag in het rijtje van zorgenkinderen. De soort gaat al jaren achteruit en we

Spreeuw, veel schaarser. Boerderij Bousigt.

moeten moeite doen om zingende exemplaren of nesten met jongen in het bos te vinden. Enkele decennia terug waren clusters van Spreeuwnesten gemakkelijk te zien. De spreeuw is ook veel stiller geworden; vaak roepen de jongen zelfs niet in de nestholte. Een ontwikkeling die opmerkelijk is. In 2019 werd een nestkast met jongen op Gooilust 's nachts door een Boomarter geplunderd. Is die dan de oorzaak van de achteruitgang?

Zanglijster, 14 territoria

Achteruitgegaan met 33%. Maar de soort leek veel algemener dan de cijfers nu aangeven. Is het inventarisatiesysteem dan beperkend in de resultaten? In de Siertuin kwamen zes paren tot broeden, maar op de kaart staan slechts twee territoria. We weten het niet. De soort overwintert vaker in grotere aantallen in het gebied, dan in het verleden.

Zanglijster op zoek naar wormen. Paardenwei.

Grote lijster, 2 territoria. Rode Lijst

Gelukkig, ook een soort die gemakkelijk te zien en te horen is. Landelijk een kwetsbare soort. Mogelijk door slechtere broedresultaten, want groepen ouder vogels met jongen zie je de laatste jaren niet meer in juli, na de broedperiode.

Merel, 33 territoria

Deze voorheen algemene soort is de landelijke achteruitgang van de laatste jaren nog niet te boven gekomen. Op Gooilust heeft de Merel mogelijk nog met andere oorzaken te maken. De soort is namelijk met 51% achteruitgegaan. In 2017 broedden er nog clusters met Merels op geschikte nestlocaties. Dat is verledentijd; de soort broedde in 2022 in hogere dichtheden rond de Reigerkolonie en zeer verspreid in het oosten van de buitenplaats.

Grauwe vliegenvanger, 6 territoria. Rode Lijst

Stabiel gebleven sinds 1995. Het is vaak even zoeken, vanwege de zachte zang. Maar aangezien Grauwe vliegenvangers erg plaatstrouw zijn, zijn ze vaak goed te vinden.

Grauwe vliegenvanger met voer. Siertuin.

Er werd één nest gevonden in een druif, op een oud Merelnest, nabij de Siertuin (vier jongen uitgevlogen).

Roodborst, 29 territoria

Het aantal territoria is wel achteruitgegaan, maar deze soort is heel productief. In maart waren er reeds nesten met eieren. Pas uitgevlogen jongen werden tot in augustus waargenomen (derde broedsels). In het broedseizoen van 2022 werden relatief veel jongen gezien.

Bonte vliegenvanger, 4 territoria

Tijdens de trek en in het broedseizoen, werden tot maximaal vier zingende mannetjes gezien. Dat is een geduchte toename. Broedsucces is niet bekend.

Gekraagde roodstaart, 1 territorium

Terug van weggeweest. Op de valreep een alarmerend exemplaar en een mannetje mogen aanschouwen in geschikt broedgebied.

Huismus, 39 territoria. Rode Lijst

Het was bekend dat op de boerderij veel mussen broedden. De telrichtlijnen laten toe dat ook mannetjes worden geteld. Daarmee is getracht op de boerderij, waar veel Huismussen verblijven een aantalschatting te maken. Dit moest 's morgens vroeg, want anders waren de mussen de wijde wereld in, op zoek naar voer etc. Gelukkig was dit jaar onderzoek mogelijk op de boerderij. Op de Siertuin had een Huismus een nest onder een dak.

Huismus. Nest in de Siertuin.

Heggenmus, 7 territoria

Achteruitgegaan van 12 territoria in 2015 naar 7 in 2022. Op sommige plekken, o.a. op de Siertuin, zong de soort minder dan in andere jaren, maar werd er wel gebreed. Dat is vreemd en nog onverklaard. Heeft dit met predatie te maken? Dit heeft mogelijk wel ge-

volgen gehad voor het aantal territoria en is de achteruitgang minder dramatisch dan het lijkt.

Witte kwikstaart, 5 territoria

Op de bekende plekken vonden we vijf territoria. Altijd in de omgeving van gebouwen, op een nest in een knotwilg na (Witte Piet). Op één gebouw broedde een paar naast een dakraam. Van dit paar was het mannetje een intermediair tussen Witte kwikstaart en Rouwkwikstaart. Van twee nesten zijn uitgevlogen jongen waargenomen.

Vink, 34 territoria

Ook de Vink is sterk achteruitgegaan, terwijl de soort landelijk stabiliseert, na een jarenlange toename. De soort komt verspreid over het hele gebied voor.

Vink, helaas veel minder. Siertuin.

Appelvink, 9 territoria

Min of meer stabiel, met een voorkeur voor structuurrijk parkbos. Er is één nest gevonden in een met klimop begroeide beuk. Een vogel met nestmateriaal bevond zich in de top van een Zilver spar in het Nieuwe Werk. We hebben dit jaar nauwelijks oude vogels met uitgevlogen jongen gezien, na afloop van het broedseizoen.

Goudvink, 2 territoria

Ook de Goudvink toont een achteruitgang. De soort broedt onregelmatig op Gooilust. Meestal in soorten- en structuurrijke begroeiingen, als de Rododendronvallei, de Siertuin en de omgeving van het landhuis. Dit jaar alleen in de Siertuin.

Groenling, 2 territoria

De soort vertoont landelijk gezien een beperkte afname, na een sterke toename. Op Gooilust was de achteruitgang 66%. We weten dat Groenlingen gevoelig zijn voor de ziekte trichomonose (18). Of deze ziekte of andere (externe) invloeden de afname hebben veroorzaakt is onbekend. De Groenling is weinig territoriaal en kan tijdens een veldbezoek daardoor gemist worden. Gooilust is wel een geschikt gebied voor de soort.

Putter, 7 territoria

Prettig nieuws is de toename van de Putter. Landelijk vertoont de soort een explosieve toename, waarvan wij een graantje hebben meegepikt. Wat opvalt (zie kaartje Putter in bijlage) is, dat de soort de rand van bebouwing opzoekt om te verblijven. Op de Siertuin broedden drie paren, waarvan één in een met een klimplant (Akebia) begroeide berk. Een van de drie paren heeft twee broedsels grootgebracht.

Gooilust

Broedvogels

	1973	1995	2015	2022		1973	1995	2015	2022
gauwe gans				1	zwarte mees	4		1	3
knobbelzwaan		1	1	1	kuifmees	2		5	2
nijlgans			13	9	glanskop	4	7	7	4
bergeend		1			pimpelmees	41		43	32
mandarijneend				1	koolmees	52		47	33
krakeend			1	1	boerenzwaluw				12
wilde eend	26	17	15	16	huiszwaluw				12
koekoek		1	1	1	staartmees	4	2	5	6
holenduif	5	21	13	10	fitis	15	6	2	1
houtduif	26		16	11	tjiftjaf	27	22	28	21
turkse tortel	1		1	1	kleine karekiet			1	
waterhoen	5	4	2	2	spotvogel				1
meerkoet	12	17	7	12	zwartkop	14	17	34	26
scholekster		1	1	1	tuinfluiter	8	5	5	3
ooievaar			1	2	vuurgoudhaan			2	4
blauwe reiger	36	45	11	13	goudhaan	4		20	7
wespendief				1	winterkoning	52		60	40
sperwer		1		1	boomklever	11	23	29	14
havik		1	1		boomkruiper	5	25	33	26
buizerd		1	1	1	spreeuw	62	3	18	13
kerkuil			1	1	zanglijster	17		21	14
ransuil		1		1	grote lijster	1	2	3	2
bosuil	1	2	2	4	merel	58		68	33
ijsvogel		1	3	3	gauwe vliegenvanger	2	6	5	6
middelste bonte specht				2	roodborst	43		36	29
kleine bonte specht	1	1	1	2	bonte vliegenvanger	2	2	1	4
grote bonte specht	6	11	25	22	gekraagde roodstaart	24			1
zwarte specht				1	huismus	15		4	39
groene specht	1	2	1	1	heggenmus	13	6	12	7
torenvalk		1			witte kwikstaart	1	2	1	5
boomvalk				1	vink	22		43	34
halsbandparkiet				1	appelvink		1	11	9
wielewaal	2	1			goudvink	1		4	2
gaai	3	8	9	4	groenling	8	4	6	2
ekster	2	1			putter			3	7
kauw	25	13	8						
zwarte kraai	2	7	9	6					

totalen	1973	1995	2015	2022
soorten	44	40	55	65
territoria	666	293	702	588

Tabel 2. Aantal soorten en vastgestelde territoria.

3.2.2 Bespreking niet-broedvogels

Tijdens de tellingen zijn verschillende vogelsoorten waargenomen, die niet op de buitenplaats broeden. Door hun voorkomen in het broedseizoen vroegen ze extra aandacht. Deze opsomming is niet compleet; we bespreken alleen de opmerkelijkste soorten.

Aalscholver. Broedvogel in het Naardermeer.

Het hele jaar aanwezig, foeragerend in sloten en vijvers. Ook in prachtkleed gedurende het broedseizoen. Heeft in het verleden op Gooilust gebroed, samen met Blauwe reigers.

Grote zilverreiger. Broedvogel in Flevoland e.o.

Het hele jaar aanwezig, maar vooral van augustus tot april. Slaapplaats van enkele

exemplaren in de Siertuin, in het winterseizoen tot in april.

Grote zilverreiger. Zandkamp.

Slechtvalk. Broedvogel in o.a. Hilversum en Bussum.

Het hele jaar aanwezig. Na het uitvliegen oefenen volwassen vogels met hun jongen de jacht boven de graslanden. Vogels uit Hilversum baltsen in de lente tot boven Gooilust.

Slechtvalk, jagend boven de Siertuin.

Raaf. Broedvogel van het Spanderswoud.

Het hele jaar door aanwezig. Foerageert ook op Gooilust; na de storm o.a. in de Reigerkolonie op verlaten nesten van Blauwe reiger. Waarschijnlijk jonge vogels maakten in 2021 en 2022 (oefen-) nesten in de Reigerkolonie.

Grote gele kwikstaart. Broedvogel van Oost-Nederland.

Bijna het hele jaar aanwezig. Tot in maart zingende en baltsende vogels, in sommige jaren tot in mei. In juli is de soort al weer terug op oevers en in water liggend hout.

Sijs. Broedvogel van hogere zandgronden in de omgeving en richting Veluwe.

In 2022 gedurende het hele broedseizoen aanwezig. Een zingend exemplaar kon niet tot een territorium herleid worden.

3.3 Waarnemingen van zoogdieren

Zoogdieren vormden geen onderzoeksobject tijdens deze inventarisatie. Van onderstaande soorten (tabel 2) is dan ook geen volledig beeld te schetsen.

Daarnaast zijn vleermuizen wel veelvuldig waargenomen, maar niet tijdens de tellingen vastgelegd (Rosse vleermuis, Laatvlieger, Watervleermuis, Gewone- en Ruige dwergvleermuis). Van de Rosse vleermuis zijn enkele nestbomen gevonden. Oude nesten van spechten kunnen als verblijfplaats dienen voor Rosse vleermuizen en Watervleermuizen.

Tijdens de verkenningen van het onderzoeksgebied in februari 2022 zijn 21 Eekhoornnesten vastgesteld. Een groot deel is tijdens de drie stormen in de winter van 2021-2022

verloren gegaan. De populatie lijkt daar echter niet onder geleden te hebben en is stabiel. Eekhoornnesten kunnen als nestplaats voor vogels dienen.

Eekhoorn met nestbouw. Nieuwe Werk.

Het aantal waarnemingen van de Boommarter tijdens de tellingen is beperkt. Het is echter een soort die in het voorjaar en de zomer overdag vrij gemakkelijk is vast te stellen aan de hand van alarmerende zwarte kraaien. Hierdoor is de Boommarter in 2022 tientallen keren waargenomen in de Reigerkolonie en rondom het landhuis, veel vaker dan in de voorgaande jaren. De soort predeert onder andere op vogels en hun nesten. Daarmee kan de Boommarter serieus invloed uitoefenen op het aantal territoria in het gebied door predatie of verstoring.

soort	aantal waarnemingen	
	2022	2015
Ree	41	16
Wezel	1	
Wezel/hermelijn	1	
Boommarter	4	1
Marter spec.	1	
Vos	2	2
Egel	2	
Eekhoorn	11	6
Konijn		2
Haas	15	11
Huisspitsmuis	1	

Tabel 3. Aantal waarnemingen zoogdieren per soort.

Gnoeweide. Leefgebied van ree, mol, vos en haas.

3.4 Vergelijking met vorige inventarisaties

Bij de inventarisatie van 2022 zijn in totaal 588 territoria en 65 soorten vastgesteld. Ten opzichte van de inventarisatie van 2015 met 702 territoria en 55 soorten is dat een forse afname. Hoe kan dit, wat zijn de oorzaken? Kunnen we deze afname verklaren en wat kunnen we er aan doen? In de volgende onderdelen wordt getracht een verklaring te geven voor de verschillen tussen 2015 en 2022. We benaderen daarbij de volgende aspecten (de landelijke trend is zoveel mogelijk bij de soortbespreking meegenomen):

- Ontwikkelingen van soorten en territoria. Met aandacht voor de soortensamenstelling en afname van de territoria. Ook de verhouding standvogels en trekvogels (zomervogels) komt aan de orde. En vervolgens bespreken we de holenbroeders en insecteneters en de invloed van predatoren op broedvogels.
- Daarnaast blikken we kort terug op de deskundigheid van de tellers.
- En vervolgens komen externe- en interne invloeden aan de orde, die de ontwikkeling van de broedvogelpopulatie kunnen hebben beïnvloed.

3.4.1 Ontwikkeling van het aantal soorten en territoria

Soorten

Wat valt op:

- Een stijging van het aantal soorten, van 55 (2015) naar 65 soorten in 2022.
- 13 nieuwkomers t.o.v. 2015 en 14 soorten verdwenen vanaf 2015 of eerder.

De stijging van het aantal soorten komt voornamelijk voor rekening van bosvogels. Van de 13 nieuwe soorten was alleen de spotvogel een echte nieuwe soort voor Gooilust.

Wespendif, mysterieuze bosvogel. Siertuin.

De overige soorten waren in 2015 of eerder niet meer waargenomen, bv. Gekraagde roodstaart. Of ze waren wel op de buitenplaats aanwezig, maar er waren geen territoria vastgesteld, bv. Middelste bonte specht. Van enkele soorten was in het verleden het broeden bevestigd, maar niet tijdens de tellingen van 1973, 1995 en 2015, bv. Wespendif en Boomvalk. De Grauwe gans was een nieuwe soort van het grasland.

Grote lijster, hoe lang nog? Nieuwe werk.

Acht van de 13 nieuwe soorten (62%) zijn insectenetters en negen soorten (69%) vertonen landelijk een toename of stabiele trend.

Voor het complete plaatje moet worden vermeld welke soorten zijn verdwenen als broedvogel uit Gooilust tot en met 2022. Dit zijn: Bergeend, Dodaars, Kievit, Grutto, Tureluur, Havik, Torenavalk, Wielewaal, Kauw, Ekster, Matkop, Nachtegaal, Zwarte roodstaart en Ringmus. De Fluitier en Kleine karekiet zijn onregelmatige broedvogels, mede afhankelijk van de kwaliteit van het broedgebied (zoals de aanwezigheid van Riet bij Kleine karekiet).

Het voortbestaan van soorten als Koekoek, Wespendif, Kerkuil, Ransuil, Boomvalk, Zwarte mees, Spotvogel, Grote lijster, Groenling en Goudvink op Gooilust is onzeker, gezien de trends voor Gooilust en de landelijke ontwikkelingen (zie Rode lijst, 12)).

Territoria

Wat valt op:

- Een forse daling van het aantal territoria, van 702 (2015) naar 588 in 2022 (16%).

De daling vond plaats bij stand- én trekvogels. En logischerwijs vooral bij bosvogels, aangezien deze soorten het leeuwendeel uitmaken van de broedvogelbevolking (zie 3.1). Als we kijken naar landelijk en lokaal algemene broedvogelsoorten (standvogels), als bv. Pimpelmees, Koolmees, Goudhaan, Winterkoning, Boomklever, Merel, Roodborst en Vink dan is er sprake van een daling van 122 territoria, ofwel 35% ten opzichte van 2015 (346 territoria). Een verlies van 35% is alarmerend veel. Deze forse daling in het aantal territoria van standvogels valt op, omdat deze soorten juist in grote getale voorkwamen.

Merel, eerst gewoon, nu veel minder. Siertuin.

Ook bij veel andere vogelsoorten zien we een forse achteruitgang: bv. Holenduif, Houtduif, Gaai, Zwartkop, Tuinfluitier, Goudvink en Groenling. In aantal lijkt het wellicht mee te vallen, maar het gaat wel om percentages van achteruitgang, variërend tussen 24 en 67%! De daling in het aantal territoria is nog enigszins optimistisch, doordat het gebied rond de boerderij beter is geïnventariseerd. Huiszwaluw, Boerenzwaluw en Huismus leverden 63 territoria extra op (11%). Zonder deze soorten is de daling van het totaal aantal territoria voor Gooilust 25%!

Uit SOVON 9), blijkt dat landelijk bij nagenoeg alle standvogels in 2020 sprake was van een stabiele situatie of lichte vooruitgang. SOVON 23) meldt echter ook dat de soorten in het (groene) stedelijke gebied (op basis van alle soorten) in aantal achteruit gaan. Vogelsoorten in de volgende begroeiingstypen in de stad nemen af: bos en park (-20%), struweel en struiken (-30%) en open groen (-10%). Ook van soorten die een sterke relatie hebben met bebouwing gaan de populaties achteruit (-10%). Een vergelijking met Gooilust is moeilijk vanwege een andere benadering. Maar in ons onderzoeksgebied, nota bene een langdurig beschermd natuurgebied, zijn bosvogels met 38% achteruit gegaan t.o.v. 2015, struweelvogels met 18% en vogels van het open gebied met 8%.

Standvogels of trekvogels

Wat valt op:

- Bij 55% van de soorten standvogels zijn de territoria afgenomen (26 soorten).
- Bij 50% van de soorten trekvogels zijn de territoria afgenomen (9 soorten).

De grootste druk lijkt daarmee te liggen op de standvogels. Daarmee is nog niet verklaard waar de afname van het aantal territoria van standvogels door wordt veroorzaakt: 190 territoria minder dan 2015 (27%).

Maar wat is een 'standvogel' en wat een 'trekvogel'? Onder standvogels verstaan we de soorten die het gehele jaar in het gebied verblijven, zoals Bosuil, Glanskop en Boomklever. Ze broeden en overwinteren in het gebied. Trekvogels, zoals Boomvalk, Tjiftjaf en Zwartkop, broeden in het gebied, maar trekken weg in het najaar en overwinteren elders, hetzij in Nederland, hetzij (veel) verder weg. Deze laatste soorten ontmoeten dus ook op hun trekroute diverse risico's.

We kennen voor Gooilust echter ook een 'tussenvorm', zoals Meerkoet, IJsvogel, Pimpelmees, Goudhaan, Zanglijster en Roodborst. Deze soorten trekken deels weg uit Gooilust en komen in het broedseizoen weer terug. Of de partners splitsen en een van hen trekt weg. Bij de Roodborst bv. is het mannetje een standvogel en het vrouwtje een trekvogel, die in de herfst wegtrekt en in het voorjaar terugkeert. Hetzelfde gedrag kan gelden voor meer soorten. De afname van soorten die op Gooilust is geconstateerd kan daarmee in het broedgebied, of voor dezelfde soorten (ook) tijdens de trek, worden veroorzaakt. Dit betekent een spreiding van risico's, wat het trekken van conclusies niet eenvoudiger maakt. Voor hoeveel soorten standvogels dit fenomeen geldt is ons niet bekend, maar het is duidelijk dat mogelijk 15-20 soorten niet het gehele jaar op Gooilust verblijven (of althans niet zowel het mannetje, als het vrouwtje). Van deze soorten is 50% achteruitgegaan; het aantal territoria is daarbij met 12% verminderd t.o.v. 2015.

Roodborst, stand- en trekvogel. Siertuin.

Het wegtrekken van vogels uit het gebied, op nadering van de winter zegt o.a. iets over de beschikbaarheid van voedsel en beschutting. Blijkbaar kan een deel van de standvogels niet over dat voedsel beschikken, om de winter door te komen en met een goede conditie aan het broedseizoen te beginnen. Fluctuaties bij standvogels komen heel regelmatig voor. De omvang van achteruitgang op Gooilust in 2022 baart echter zorgen.

Holenbroeders en predatoren

Wat valt op:

- Een sterke daling van het aantal territoria bij 45% van het aantal soorten holenbroeders (103 territoria, een achteruitgang van 15% t.o.v. 2015).

Het aanbod van holen op Gooilust is zeer groot. Alleen al voor Bosuil en Holenduif (en de Kauw, als verdwenen soort) werden tientallen nestholten gevonden tijdens de verkenningen in het vroege voorjaar van 2022. Daarnaast houden ook de vele spechten in het ge-

bied het aanbod van hollen hoog. Een deel van de soorten past zich aan en zoekt ook alternatieven (zie 3.2, Koolmees).

Zoemen we in op één van de soorten hollenbroeders, dan laat het jaarverslag 2021 van de Nestkastenwerkgroep (VWG, 2021) bij bv. de Boomklever een flinke daling zien ten opzichte van 2015. Bij de andere vogels die gebruik maken van de nestkasten is geen wezenlijke verandering vastgesteld 22).

Boomklever bij nestholte in beuk. Sterrenbos.

Over 2022 waren bij het schrijven van dit rapport nog geen gegevens bekend. Kennelijk hebben omstandigheden als het weer invloed op standvogels, ook als deze kunnen beschikken over verblijfplaatsen als boomholten. Het aantal beschikbare hollen voor hollenbroeders is hoogstwaarschijnlijk geen beperkende factor op Gooilust. De achteruitgang van hollenbroeders kan daarmee niet worden verklaard, of er moet een combinatie worden gemaakt met beschikbaar voedsel in de winter en/of in het broedseizoen. Als de vogels bv. wel kunnen overwinteren op een voorraad beukennoten (de laatste jaren rijkelijk voorhanden, door opeenvolgende masten), dan zou een slechte ontwikkeling van insecten, als voedselbron in het voorjaar, de geslachtsontwikkeling bij de oudervogels negatief kunnen beïnvloeden. Datzelfde geldt voor de periode waarin er jongen zijn; het broedsucces daalt hierdoor aanzienlijk. Standvogels die ook hollenbroeders zijn kunnen hierdoor in een neergaande spiraal terecht komen. Het is voor ons, op basis van dit beperkte onderzoek onduidelijk of deze theorie een oorzaak aanwijst voor de opmerkelijke achteruitgang op Gooilust. Echter de 11 belangrijkste soorten standvogels die in hollen broeden (74 territoria), zijn met bijna 13 % achteruitgegaan.

Hollenbroeders broeden in hollen en lijken daarmee een extra bescherming te genieten tijdens het broeden ten opzichte van broedende vogels in open nesten. Niets is minder waar. Een predator die het bewoonde nest heeft ontdekt kan op een bepaald moment toeslaan, zonder dat een broedende volwassen vogel alarm kan slaan. De eieren of jongen en mogelijk de oudervogel zijn dan verloren en de broedlocatie verstoord (zie 3.2, Spreeuw). Zie verder 3.4.3.

Insecteneters

Wat valt op:

- In het gebied zijn 41 vogelsoorten (63%) direct afhankelijk van insecten in het broedseizoen. Ongeveer 34% van het aantal insectenetende soorten is achteruitgegaan.
- Een sterke daling van het aantal territoria bij het aantal insectenetende soorten (182 territoria, een achteruitgang van 26% t.o.v. 2015).
- Acht van de 13 nieuwe soorten (62% t.o.v. 2015) zijn insecteneters. Slechts een klein deel hiervan vertoont een landelijk opgaande trend.
- Bij insecten tellen we gemakshalve ook ongewervelde bodemdieren als wormen etc. mee.

Waarom zoveel aandacht voor insectenetters? De achteruitgang van insecten is wereldwijd volop in de belangstelling (24) en (25). Onderzoek naar de oorzaken hiervoor is nog volop in gang, maar getallen als een achteruitgang van meer dan 75% in Europa en Nederland zijn reeds vastgesteld. Aangezien veel dieren en ook vogels afhankelijk zijn van insecten gedurende (een deel van) het jaar, direct of indirect, kan een dergelijke achteruitgang niet zonder gevolgen blijven.

Heggermus, met 47% afgenomen. Siertuin.

Wij wijzen de achteruitgang van insecten niet aan als onomstotelijk bewijs van de achteruitgang van broedvogels op Gooilust. Maar een daling van 34% van het aantal soorten en 26% van het aantal territoria kunnen we niet terzijde schuiven.

Als we de achteruitgang van insectenetende soorten nader beschouwen, dan zien we het volgende. Wanneer deze soorten in holen broeden, dan zien we bij deze soorten een afname van 20% (achteruitgang van territoria van 18% t.o.v. 2015). Wanneer de insectenetende soorten trekvogel zijn dan neemt 14% van deze soorten af (slechts 4% van de territoria t.o.v. 2015%). Daarmee lijkt deze combinatie van weinig invloed op de totale afname van de broedvogelpopulatie van Gooilust.

Echter, wanneer we kijken naar de insectenetende standvogels, dan stellen we vast dat 29% van de soorten achteruit is gegaan. Het aantal territoria van deze groep is maar liefst 27% afgenomen (159 territoria).

Hoe zit het dan met de insectenetende soorten die vooruit gaan op Gooilust? In totaal zijn 17 soorten op de buitenplaats vooruit gegaan. Een deel hiervan vertoont een landelijk opgaande trend (bv. spechten) en is nieuw of gaat lokaal vooruit. Een ander deel van deze groep is beter geteld of kon eindelijk als territoriumhoudende soort worden vastgesteld. De vooruitgang van insectenetende soorten weegt daarmee nauwelijks op tegen de forse achteruitgang van het aantal soorten en territoria.

Wilde eend. Slechte broedresultaten, door achteruitgang van insecten. Corverslaan.

Door deze combinaties te maken kan inzichtelijk gemaakt worden door welke factoren de broedvogelbevolking van Gooilust zulke ferme klappen heeft gekregen. Het lijkt er nu sterk op dat *insectenetende standvogels* het erg moeilijk hebben. De achteruitgang van insecten kan daarvoor een oorzaak zijn.

Wanneer we op basis van SOVON 9) alle broedvogeltrends landelijk vergelijken met Gooilust 2022, dan zien we opmerkelijke verschillen. Hieruit mag worden opgemaakt dat de afname van vogelsoorten en aantallen territoria op Gooilust waarschijnlijk een interne oorzaak kennen (zie 3.4.3).

3.4.2 Deskundigheid tellers en verandering in telmethode

Inventariseren is mensenwerk en de uitkomst wordt voor een belangrijk deel bepaald door de deskundigheid van de tellers en de telmethode. De telmethode is t.o.v. 2015 niet veranderd en de deskundigheid van de tellers is alleen maar toegenomen. De kerngroep is zelfs hetzelfde als in 2015, waarmee de vergelijkbaarheid van de resultaten vergroot wordt.

3.4.3 Externe- en interne invloeden

De ontwikkelingen van de broedvogelpopulatie op Gooilust zijn aan grote veranderingen onderhevig. De oorzaken daarvoor zijn niet gemakkelijk te onderkennen. En zeker niet door een kortlopend onderzoek als deze inventarisatie. Maar het loont wel de moeite om alle aspecten, die van invloed zijn op de ontwikkelingen voor het voetlicht te brengen. Mocht er, op basis van onze resultaten een vervolgonderzoek komen, dan hebben wij hiermee een basis geleverd. In deze paragraaf kijken we daarom in het kort naar de externe en interne invloeden op de vestiging van soorten en territoria op Gooilust.

SOVON 9) laat voor de standvogels in 2020 geen overwegend negatieve trends zien. Bij de meeste vogels, zoals Koolmees, Pimpelmees, Boomklever en Goudhaan is de stand stabiel of licht stijgend. Dat is ook het beeld bij bijvoorbeeld een trekvogel als de Tuin-fluiter. Voor 2022 verwacht SOVON een normaal, of mogelijk iets mager broedseizoen en er zijn geen signalen die wijzen op een terugval in de orde van grootte van Gooilust. Daarnaast geeft SOVON aan dat de effecten van de droogte en van de vogelgriep nog niet worden teruggevonden in de BMP-cijfers. Het is mogelijk dat de nestkaart- en CES-gegevens een eerste indicatie gaan geven van de actuele trends en de relatie met die van Gooilust.

Pimpelmees voert jongen. Siertuin.

Externe invloeden

Vogelgriep en andere ziektes

De landelijke achteruitgang bij de Merel gedurende een aantal jaren wordt toegeschreven aan het Usutu-virus en ook vogelgriep, vogelmalaria en parasieten worden vaak genoemd (20) en (21). Bij de Groenling wordt trichomonose (het 'geel') als oorzaak van achteruitgang genoemd. Deze ziektes kunnen van invloed zijn, maar het is de vraag of dit de verklaring is voor de algehele achteruitgang in het gebied. De VWG heeft in de Korhaan

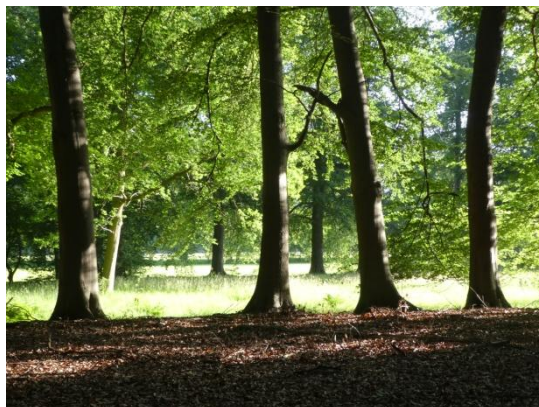
Groenling. Afgenomen door ziektes? Siertuin.

en Nieuwsbrief verslag gedaan van de ervaringen met de achteruitgang van de Merel 19). Vergelijkingen van landelijke ontwikkelingen, in het licht van deze vogelziektes, met de resultaten van Gooilust kunnen op deze relatief korte termijn niet verantwoord worden gemaakt. Dat aantallen territoria van soorten als Merel en Groenling, die sterk getroffen kunnen worden door ziektes, aan verandering onderhevig zijn zal zonder twijfel tot uiting komen in de komende broedvogelreeksen.

Invloed van het weer

De invloed van het weer kent vele kanten. Daarom is het weer zo moeilijk te interpreteren, behalve dat een strenge winter met vooral veel sneeuw van invloed kan zijn op de conditie van standvogels. Dat aspect was niet aan de orde in 2021-2022.

De zachte winter 2021-2022 is eerder een indicatie dat veel vogels de winter moeten hebben overleefd, dan omgekeerd. Wanneer we de resultaten van 2022 en 2015 met elkaar vergelijken, dan zien we dat de winter van 2021-2022 mogelijk niet van invloed is, maar dat die van andere tussenliggende jaren dat wel kunnen zijn. Interessant in dit perspectief is dat bij de Pimpelmees en Koolmees tussen 1973 en 2015 weinig verschil zit in het aantal territoria, maar dat in 2022 wel opeens sprake is van een forse achteruitgang. Dit geldt ook voor soorten als Groenling, Heggenmus en Tjiftjaf. Hoe kan het weer invloed hebben op het aantal territoria van in het gebied broedende stand- en trekvogels?

Welke invloed heeft het weer op vogels? De Achterkamp in april en juni 2022.

Allereerst kijken we naar voedsel. Wij kunnen nog nauwelijks begrijpen hoe bijvoorbeeld insectensoorten zich zullen ontwikkelen bij welk weertype. Diverse soorten insecten (en bijvoorbeeld spinachtigen) zijn het hele jaar door beschikbaar. Door vriezende weer of tijdens een sneeuwrijke periode neemt de beschikbaarheid af. Insecten blijken erg belangrijk voor standvogels (bv. Boomkruiper) en bij trekvogels, die in het voorjaar arriveren (bv. Tjiftjaf). Met name voor het aansterken van de oudervogels na de winter of na de trektocht en voor de ontwikkeling van de eieren bij vrouwtjes. We realiseren ons dat ook het weer tijdens de trekperiode bepalend is voor de aankomstdata, aantallen en activiteiten na aankomst van trekkende vogelsoorten.

Tjiftjaf. Insecteneter pur sang. Siertuin.

Zodra het voorjaar vordert neemt de hoeveelheid insecten toe. Of deze beschikbaarheid voor 2022 tijdig en voldoende was is ons niet duidelijk. Maar wij nemen aan dat de genoemde afname van insecten van grote invloed kan zijn op de vestiging van territoria. Met name voor standvogels waren maart en april op bepaalde momenten koud, terwijl februari daar voorafgaand warmer was dan normaal. Ontstond hierdoor een disbalans bij broedvogels, in de ontwikkeling naar het broedseizoen en de beschikbaarheid van voedsel? We weten het niet.

Naast insecten is ook de beschikbaarheid van overig voedsel van belang (bessen, zaden etc.). Kijken we terug naar Pimpelmees en Koolmees, dan kunnen voorafgaande seizoenen t.a.v. voedselbeschikbaarheid van invloed zijn geweest op de populatieopbouw. Dat geldt ook voor predatie (zie hierna). De conditie waarmee een vogel een volgend seizoen in gaat is bepalend voor de overleving, maar ook voor de reproductie.

Wij hebben geen gegevens over de beschikbaarheid van insecten en bessen en zaden voor stand- en trekvogels. Wij kunnen vanwege de aard van dit onderzoek daardoor ook geen relatie leggen tussen het weer, de beschikbaarheid van voedsel en de overleving en reproductie van vogels op Gooilust.

Interne invloeden

Predatie

Vergelijken we de gegevens van 2015 dan zien we een stijging van het aantal waarnemingen en soorten zoogdieren, waaronder de Boommarter en de Eekhoorn. Beide soorten kunnen invloed uitoefenen op bewoonde nesten van broedvogels, door predatie en verstoring. Wij weten niet of er daadwerkelijk meer predatoren zitten, maar de waarnemingen van 2022 wijzen wel in die richting. Met name holenbroeders zijn sterk achteruitgegaan: 45% van de soorten vertoont een negatieve trend en 15% van de territoria is achteruitgegaan t.o.v. 2015. Een relatie leggen met Boommarter of Eekhoorn is op basis van dit onderzoek niet verantwoord.

Boommarter op de vlucht. Nabij het landhuis.

Aangezien ook de Grote bonte specht, die een geduchte predator van holenbroeders kan zijn, is afgenomen, nemen wij aan dat deze soort van weinig invloed is op de ontwikkeling van de broedvogel populatie op Gooilust.

Het is bekend dat soorten stiller kunnen worden, naarmate de druk onder invloed van de aanwezigheid van een predator (bv. een Havik) wordt opgevoerd. Boomvalken, Sperwers en ook Ransuilen roepen dan minder. Dat kan ook het geval zijn bij Bosuilen en andere vogels als Holenduif, Houtduif, spechten en Spreeuw. Dat betekent dat deze soorten wel in het gebied aanwezig kunnen zijn, maar niet of weinig worden opgemerkt. Of dit fenomeen nog steeds geldt en in welke mate en of dit van invloed is geweest op het aantal door de onderzoekers vast te stellen territoria op Gooilust is ons onbekend. Nader onderzoek hiernaar is wenselijk.

De versturende invloed van exoten in 2022 op inheemse soorten is onbekend.

Bosuil. Slechte broedresultaten of steeds stiller? Landhuis.

Veranderingen in het gebied

Naast de genoemde externe- en interne ontwikkelingen kunnen gebiedsgebonden activiteiten een oorzaak zijn van de achteruitgang van aantallen broedvogels. Daarbij valt te denken aan afwijking van regulier beheer of de renovatie van delen van het gebied.

In het verslag van de broedvogelinventarisatie van 2015 3) wordt een aantal ontwikkelingen genoemd, die Gooilust juist aantrekkelijker hebben gemaakt voor broedvogels:

- Ouder worden van het bos (ten gunste van holenbroeders).
- Dichtere struiklaag na dunningen en storm (struweelvogels als zwartkop).
- Meer liggend- en staand dood hout.
- Aanplant van nieuwe bomen en heesters, waaronder coniferen (de effecten zijn nog marginaal).
- De beplanting van de Siertuin wordt jaarlijks pleksgewijs vernieuwd.

Het onderzoeksgebied bestaat grotendeels uit bos. De genoemde daling van het aantal territoria op Gooilust doet zich voor in het gehele gebied, maar met de nadruk op het bos en parkbos. Tussen 2015 en 2022 zijn geen wezenlijke ingrepen gedaan in het gebied, behalve een recente dunning in het Sterrenbos. Door gebrek aan structuur en begroeiingslagen (kruiden en struiken) lijkt het Sterrenbos, dat sinds 2015 al niet aantrekkelijk is voor broedvogels, verder zijn aantrekkingskracht op vogels verloren te hebben. Wij hebben echter geen aanwijzingen dat bepaalde activiteiten in het bos geleid hebben tot de algemene achteruitgang van de broedvogel populatie.

In de graslanden zijn weinig wijzigingen in inrichting en beheer. In de extensief beheerde graslanden in het bos komen nauwelijks vogels voor. Ook in andere delen, zoals de graslanden rond de boerderij en rond het landhuis was de situatie stabiel.

Dit betekent dat wij de (negatieve) ontwikkelingen in de broedvogel populatie niet kunnen koppelen aan eventuele gebiedsgebonden activiteiten.

Lokaal is echter wel verstoring door beheer opgetreden:

- Tijdens de tellingen stelden wij vast dat door een late planning van werkzaamheden in april nog knotwerkzaamheden plaatsvonden in de Zandkamp en Witte Piet.
- Het laatst genoemde perceel met hoog ruig gras met veel Wilde eenden, hazen en reeën werd ook nog in mei gemaaid en ingeschaard met melkvee.
- Een wijziging van betekenis is het door begrazing verdwijnen van een groot deel van de oeverbegroeiing (Riet, braamstruweel etc.) langs de Noordsloot, ter hoogte van de Zandkamp.
- In de Siertuin vinden jaarrond werkzaamheden plaats, ongeacht het broedseizoen. Genoemde werkzaamheden, hoewel nodig voor het onderhoud, hebben zonder twijfel geleid tot verlies van broedvogels en (jonge) zoogdieren.

4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het doel van het broedvogelonderzoek was het vaststellen van het aantal soorten en territoria op Gooilust. Aan de hand van deze verzamelde gegevens zijn vergelijkingen mogelijk met de resultaten uit vorige onderzoeksjaren. Het broedvogelonderzoek van 2022 toont onverwachte uitkomsten, die in het vorige hoofdstuk als thema's zijn uitgewerkt en die extra aandacht vragen. Aan de hand van enkele aanbevelingen geven wij aan hoe de gebiedsbeheerder met deze gegevens om kan gaan.

4.1 Conclusies

Gooilust is voor vogels een aantrekkelijk gebied. De diversiteit van de buitenplaats, die tot uiting komt in de zes genoemde landschapstypen (Bos tot en met Water, hoofdstuk 1), maakt dat veel soorten zich er vestigen. Bos en Parkbos vormen het grootste deel van het gebied. Bijna 70% van de soorten broedvogels komt in deze typen voor. Van de soorten op de Rode Lijst is 58% bosvogel. Dat maakt de overige landschapstypen niet minder belangrijk. Hierin verblijven de overige vogelsoorten om te broeden. Tevens bieden deze landschapstypen andere soorten, o.a. uit het bos, ruimte om te rusten, voedsel te zoeken en jongen groot te brengen. De samenhang, die alle landschapstypen tezamen vormen, komt tot uiting in de soortenrijkdom op de buitenplaats.

Ooievaars, op de Ooievaarskamp. Terug van weggeweest.

Telmethodiek

Het tellen van broedvogels is in ons land verregaand gestandaardiseerd. Daarmee wordt het verzamelde materiaal goed vergelijkbaar met de resultaten uit andere onderzoeksjaren. De gegevens van 2022 zijn om deze reden alleen verantwoord te vergelijken met 2015, toen op dezelfde wijze is geteld en de gegevens eenduidig zijn verwerkt. De geconstateerde achteruitgang, die als belangrijkste conclusie uit dit onderzoek blijkt, is daarom op de gegevens van 2015 gebaseerd. Naast de vergelijkbare methodiek is ook de deskundigheid van de tellers op een hoog niveau gebleven.

Weersomstandigheden

Het weer is een uiterst belangrijke externe factor, die de resultaten van de tellingen mede bepaalt. Het heeft invloed op de telresultaten, vanwege de activiteiten van de aanwezige vogelsoorten. Daarnaast bepaalt het weer ook de leefomstandigheden van deze soorten, met name als het gaat om het verzamelen van voedsel, balts en nestbouw. De weersomstandigheden zijn in 2022 van overwegend positieve invloed geweest op de telresultaten. De start in het vroege voorjaar was winderig en koud, maar dat werd ruimschoots vergoed door warm en stabiel weer in de overige maanden. Dit zijn korte termijnomstandigheden, die niet beïnvloedbaar zijn. Hoe de veranderingen in het klimaat de samenstelling van de vogelbevolking van Gooilust beïnvloeden is ons niet bekend.

Populatieontwikkeling

De stijging in het aantal soorten staat in schril contrast met de daling van het aantal territoria van met name standvogels/insecteneters. In dit rapport noemen we een aantal mogelijke oorzaken. In de omgeving en landelijk zijn geen signalen bekend van zo'n grote afname. Dit maakt de achteruitgang op Gooilust extra bijzonder, vooral omdat er ten opzichte van 2015 geen grote ingrepen in het gebied zijn gedaan. Heeft Gooilust een belangrijk deel van zijn aantrekkingskracht voor vogels verloren of zijn het landelijke ontwikkelingen, waar we met de inventarisatie van Gooilust in het Gooi de eerste signalen zien?

Een zwaluw maakt nog geen zomer. De daling die we zien in het aantal territoria op Gooilust is verontrustend. Aangezien in het gebied schijnbaar geen wijzigingen zijn opgetreden lijkt er sprake te zijn van een overkoepelend probleem, bv. landelijke of Europese afname van beschikbaar voedsel, mogelijk in combinatie met een serieuze interne factor, bv. predatie. Mogelijke oorzaken voor de aangetoonde afname op Gooilust zijn:

- Vogelsoorten kunnen de landelijke opgaande trend niet bijhouden en gaan door één of verschillende oorzaken achteruit (15% van de soorten: Pimpelmees, Zwartkop, Boomklever, Roodborst, Appelvink).
- Holenbroeders ondervinden hinder door predatie en gaan achteruit (45%: Holenduif, Grote bonte specht, Kauw, mezen, Spreeuw).
- Insecteneters (stand- en trekvogels) vinden steeds minder voedsel in het onderzoeksgebied en/of tijdens de trek en gaan in aantal achteruit (34%: Grote bonte specht, Wielewaal, Pimpel- en Koolmees, Tjiftjaf, Goudhaan, Winterkoning, Boomklever en -kruiper, alle lijsters, Roodborst, Heggenmus).

We zien soorten achter- en vooruitgaan, verdwijnen of verschijnen. Ten opzichte van het onderzoek in 2015 zien we een stijging van het aantal soorten. Dat is positief. Tegelijk zien we een forse daling van het aantal territoria van met name standvogels (55%!). Dit is ronduit zorgelijk. De achteruitgang van de vele soorten en territoria is ons inziens onverklaarbaar en daarmee zorgwekkend, met name vanwege het korte tijdsbestek waarin het proces zich vanaf 2015 manifesteerde. Sinds de start van de tellingen in 1973 is 38% van de vogelsoorten achteruitgegaan of verdwenen. Slechts een handvol soorten is vooruitgegaan of verschenen.

Groenling. Ooit gewoon, nu schaars. Siertuin.

Wij constateren dat met name insectenetende vogelsoorten, die tegelijkertijd standvogel zijn, verantwoordelijk zijn voor de forse afname van het aantal territoria (29% van de soorten, 27% van het totaal aantal territoria). Wij hebben vastgesteld dat sinds 2015 56% van het aantal (typische) bosvogelsoorten is afgenomen. Deze afname kon niet gecompenseerd worden door toestroom van enkele nieuwe soorten. Van de soorten bosvogels op Gooilust is 80% afhankelijk van insecten.

Koolmees. Fors achteruitgegaan. Siertuin

Soorten (bosvogels) die van oudsher talrijk waren nemen nu af, door een nog onbekende oorzaak. Wij kunnen stellen dat er een fundamentele wijziging is opgetreden in de traditionele draagkracht van het gebied. Ons inziens moet de oorzaak voor deze achteruitgang worden gezocht in een combinatie van slechts enkele factoren: een dramatische afname van het aantal insecten (externe factor), gecombineerd met een toename of wijziging van de druk door predatoren (interne factor). Dat maakt het op waarde schatten van de werkelijke oorzaken niet gemakkelijk.

Externe factor: afname insecten

Aangezien 63% van het aantal vogelsoorten op Gooilust (in 2022) afhankelijk is van insecten en daarvan een aanzienlijk deel is afgenomen (34%) lijkt ons dit een factor van wezenlijk belang. De invloed van de externe factoren, die het aantal insecten decimeren is ongewenst, maar grensoverstijgend. Beheer, gericht op vergroting van het aantal insecten (indien dit de oorzaak is van de geconstateerde achteruitgang), zal waarschijnlijk niet op korte termijn het gewenste effect hebben. Alleen door nader (lokaal, landelijk of Europees) onderzoek kan worden aangetoond of de afname van insecten de achteruitgang van typische bosvogelsoorten kan hebben veroorzaakt en kunnen passende maatregelen worden ingezet.

Interne factor: invloed predatoren

De druk van predatoren is gewijzigd. Het soortenspectrum van roofvogels is enigszins veranderd, maar dit kan nauwelijks van invloed zijn op de afname van zoveel soorten vogels. Daarnaast volgen roofvogels de stand van prooidieren (vogels); ze brengen hoogstens een balans aan, in een uit evenwicht geraakte situatie (bij een overmaat aan prooidieren). In dat hypothetische geval was in of rond 2015 een maximum van het aantal broedvogels op Gooilust bereikt, door de beperkte aanwezigheid van roofdieren. Dat zou betekenen dat wij in 2022 slechts een herstel van de balans hebben vastgesteld. Wij geloven niet dat dit hier aan de orde was, omdat de achteruitgang in 2022 bij alle soortgroepen is geconstateerd. Daardoor is het aannemelijk dat er in het gehele gebied (in alle landschapstypen) een oorzaak voor afname moet worden gevonden.

Naast roofvogels kan ook de vestiging van de Boommarter van invloed zijn op het aantal broedvogels. Alleen al de versturende werking, die van de aanwezigheid van deze soort uit gaat, kan vogels uit het gebied verdrijven. Of dit geldt voor alle afgenomen soorten, eventueel in combinatie met overige predatie, is moeilijk in te schatten. Roofdieren, die

de stand van hun prooi volgen, zullen deze nooit op deze grote schaal decimeren. Nader onderzoek kan duidelijkheid brengen in deze kwestie.

Boommarter, overdag op jacht. Reigerkolonie.

Naast de achteruitgang van vogelsoorten zien we een schijnbare wijziging in gedrag bij vogels als prooi. Diverse dieren hebben in de loop der jaren hun gedrag (onderlinge communicatie) aangepast, vanwege de aanwezigheid van roofdieren. Omdat dit gegeven slechts bij enkele soorten is waargenomen, heeft dit waarschijnlijk weinig invloed op de telmethodiek en daarmee op de vastgestelde afname van de genoemde soorten en territoria.

4.2 Aanbevelingen

In een tijd waarin externe factoren (direct en indirect) veel invloed hebben op natuurwaarden en op vogels in het bijzonder, is het zeer wenselijk om de werkelijke oorzaak van de achteruitgang van de broedvogels van Gooilust te willen weten. Wij pleiten daarom voor nader onderzoek naar de werkelijke oorzaak van deze achteruitgang.

We hopen dat dit rapport voor Natuurmonumenten en VWG het Gooi aanleiding is de handen ineen te slaan. Het vraagt meer- en meerjarig onderzoek om vat te krijgen op de oorzaken van afname. Dit rapport kan de basis vormen voor een verdiepende bijeenkomst met inhoudsdeskundigen (van Natuurmonumenten en VWG het Gooi). Met frequenter en integraal onderzoek, bijvoorbeeld 2-jaarlijks, kan de ontwikkeling beter worden gevolgd. Vanzelfsprekend denken en werken wij als VWG Het Gooi en Omstreken graag mee aan vervolgonderzoek.

Naast deze belangrijkste aanbeveling adviseren wij het volgende:

Onderzoek:

- Een nadere standaardisatie van onderzoek, plús beïnvloedende factoren (beheer, weer, voedselaanbod, predatie). Actoren: Sovon, onderzoekers en gebiedseigenaren.

Beheer:

- Voortzetten van het extensieve beheer van grasland. Dit is aantrekkelijk voor insecten en daarmee voor vogels. Grasland is onmisbaar voor een groot deel van de bosvogels, alsmede voor trekvogels.
- Natuurinclusieve landbouw bevorderen in het intensieve deel van het (verpachte) grasland. Actoren: Natuurmonumenten, pachter, VWG/Sovon.
- Het beheer van de landschapselementen is vaak niet continu of niet goed gepland en niet passend bij de grote waarde van het onderdeel. Wij adviseren een kalender te hanteren voor een verbeterde continuïteit.
- Afzetten van de oever op de Zandkamp tegen grazend vee, waardoor oeverbegroeiing (Riet) zich weer kan ontwikkelen.
- Handhaven van het aandeel dood hout in het bos, stand en liggend, daar waar het kan gezien de cultuurhistorie en veiligheid.
- Rekening houden met de broedperiode van de aanwezige vogelsoorten, bij het beheer van de buitenplaats, inclusief de Siertuin.

Toekomstige soorten

Op Gooilust komt een groot aantal soorten broedvogels voor. Toch is het niet ondenkbaar dat zich nog soorten zullen gaan vestigen. Natuurmonumenten zou, bij eventuele aanpassingen van de inrichting en het beheer rekening kunnen houden met de eisen van de volgende soorten: Cetti's zanger, Blauwborst, Kleine karekiet, Sprinkhaanzanger, Roodborsttapuit, Grote gele kwikstaart, Boompieper, Sijs, Raaf. Rietvogels kunnen zich vestigen wanneer de watergangen, oevers en overhoeken begroeid mogen blijven met riet en andere vochtminnende planten. De Grote gele kwikstaart kan profiteren van kunstmatige nestgelegenheid en van het laten liggen van bomen in het water (waar het kan). De vestiging van Boompieper, Sijs en Raaf is een kwestie van tijd, gezien de landelijke ontwikkelingen. De terugkeer van de Grauwe klauwier op Gooilust sinds 1965 (Van der Poel, 26)) zou de kroon op het werk van eigenaar/beheerder, pachter en onderzoekers zijn. En tevens het herstel betekenen van de insectenstand, van groot belang voor zoveel vogels van Gooilust!

Grauwe klauwier: toekomstmuziek?

5 BRONNEN

5.1 Literatuur

- Dijk, A.J. van & A. Boele, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dongen, R. van, 2016. Sovon-Nieuws jaargang 29 (1):12-13.
- Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Avifauna van het Gooi, de Vechtstreek en de Eempolders. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o., Hilversum.
- Uiterwijk, J. & R.G. Moolenbeek, 2021. De middelste bonte specht in het Gooi en omstreken. Korhaan 55 (4): 34-36.

5.2 Internet

- 1) <https://www.buitenplaatseninnederland.nl/graveland-bouwzicht.html>
- 2) <https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten/2022>
- 3) <https://www.vwggooi.nl/images/phocadownload/rapporten/244.pdf>
- 4) <https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/boomarter>
- 5) <https://avibase.bsc-eoc.org/checklist.jsp?region=eur&list=ioc&lang=NL>
- 6) https://pub.sovon.nl/static/publicaties/Handleiding_Broedvogels_2016.pdf
- 7) <https://stats.sovon.nl/stats/soort/8830> (Middelste bonte specht, red.)
- 8) https://nl.wikipedia.org/wiki/Middelste_bonte_specht
- 9) https://stats.sovon.nl/static/publicaties/Rap_2022-05_Brv-in-Nederland-in-2020-kl.pdf
- 10) <https://www.vwggooi.nl/images/phocadownload/rapporten/302.pdf>
- 11) <https://minInv.nederlandsesoorten.nl/content/rode-lijsten-soort-van-rode-lijst-vogels>
- 12) <https://pub.sovon.nl/pub/publicatie/17915> (rode lijst, red.)

- 13) <https://www.vogelbescherming.nl/docs/02eeca8-016e-4174-8106-73fda08aee53.pdf> (rode en oranje lijst, red.)
- 14) <https://stats.sovon.nl/stats/soort/2670> (Havik, red.)
- 15) <https://www.rvo.nl/onderwerpen/invasieve-exoten>
- 16) <https://stats.sovon.nl/stats/soorten>
- 17) <https://www.vwggooi.nl/index.php/2014-04-20-10-56-31/de-korhaan> (Huiszwaluw, red.)
- 18) <https://pub.sovon.nl/pub/publicatie/18616> (Groenling, red.)
- 19) <https://www.vwggooi.nl/index.php/2015-03-08-21-20-01/nieuwsarchief/332-verdwijnt-de-merel-uit-gooi-door-usutu-virus?highlight=WyJ1c3V0dSJd>
- 20) <https://www.sovon.nl/actueel/nieuwsberichten/derde-jaar-merelsterfte-door-usutu-virus>
- 21) <https://sovon.nl/actueel/nieuwsberichten/merelsterfte-door-usutuvirus-vogelmalaria-en-parasieten>
- 22) <https://www.vwggooi.nl/images/phocadownload/rapporten/302.pdf> (nestkasten, red.)
- 23) <https://www.sovon.nl/actueel/nieuwsberichten/afname-vogelpopulaties-stedelijk-gebied> (2020, red.)
- 24) <https://www.natuurmonumenten.nl/nieuws/ook-nederland-dramatische-afname-van-insecten#>
- 25) <https://www.wur.nl/nl/nieuws/Achteruitgang-insecten-in-Nederland-is-zorgelijk-concludeert-minister-op-basis-van-onderzoek-van-Wageningen-Environmental-Research.htm>
- 26) <https://www.vwggooi.nl/index.php/component/phocadownload/category/5-korhaan?download=240:korhaan-februari-2016> (Grauwe klauwier, red.)

5.3 Foto's

De coverfoto (middelste bonte specht) en de foto op pagina 13 is van Jurriën Uiterwijk, waarvoor dank. De overige foto's zijn van Wobbe Kijlstra en Fred van Klaveren. Alle vogelfoto's zijn in 2022 op Gooilust gemaakt, m.u.v. de Middelste bonte spechten en de Grauwe klauwier.

